

ΙΑ΄

Η ΝΟΜΙΜΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑΣ

Τρεις τύποι κυριαρχίας

Ο Βέμπερ, στο *Οικονομία και κοινωνία*, αναφέρει ως λόγους υπακοής στην εξουσία τὸ ἔθιμο, τὸ συναίσθημα, τὰ ὑλικά συμφέροντα καί, τέλος, τὶς ιδέες, δηλαδή τὴν *ὀρθολογικότητα κατὰ τὴν ἀξία*. Ὅλοι ὑπάγονται σὲ μιὰ ἔννοια ἐθελουσίας υπακοής, ἐνὸς Interesse –ἐνὸς συμφέροντος ἢ/καὶ ἐνδιαφέροντος– στὴν ὑπακοή. Αὐτὴ εἶναι ἡ καθαρὰ τυπολογικὴ πλευρά. Ὅμως συνάμα ὑπάρχει μιὰ ἄλλου εἴδους τυπολογία, ποὺ ἀκολουθεῖ μιὰ κλίμακα ἢ κλιμάκωση μὲ κριτήριό τὴν σταθερότητα. Ὑπάρχουν λόγοι ὑπακοής *ὀρθολογικοὶ κατὰ τὸν σκοπό*, δηλαδή μὲ συμφεροντολογικὰ κίνητρα («ὑλικά καὶ ὀρθολογικά κατὰ τὸν σκοπὸ κίνητρα»). Αὐτὰ ὅμως δὲν σταθεροποιοῦν ἐπαρκῶς τὴν εξουσία, ὅποτε χρειάζονται καὶ ἄλλοι λόγοι, *ὀρθολογικοὶ κατὰ τὴν ἀξία*, πολλὰς φορὲς μὲ συναισθηματικὴ ἔκφραση («τακτικὰ προστίθενται ἄλλα –συναισθηματικὰ ἢ ὀρθολογικά κατὰ τὴν ἀξία»). Ἔχουμε τὶς δύο μορφὲς ὀρθολογικότητας ποὺ εἶπαμε. Τὸ ἔθιμο καὶ τὸ συναίσθημα φαίνεται νὰ ἐνσωματώνονται στὴν ὀρθολογικότητα κατὰ τὴν ἀξία, ἐνῶ ἀπέναντι παραμένει ἡ ὀρθολογικότητα κατὰ τὸν σκοπὸ. Τώρα ὅμως προστίθεται μιὰ τρίτη ὀπτικὴ γωνία, ποὺ δὲν ἀνάγεται σὲ αὐτὲς τὶς δύο. Ὅπως λέει ὁ Ἄρὸν, ἐκεῖνο ποὺ κυριαρχεῖ στὴν νεωτερικὴ οἰκονομικὴ καὶ πολιτικὴ πράξη εἶναι ὀλοένα ἢ κατὰ τὸν σκοπὸ ὀρθολογικότητα, ἀλλ’ ἢ κατὰ τὴν ἀξία ὀρθολογικότητα παραμένει ἀπαραίτητα τὸ θεμέλιο τῆς νομιμότητάς της.¹

Αὐτὸ ὁδηγεῖ προφανῶς στὴν σκέψη ὅτι ἡ νεωτερικὴ ὑπερίσχυση τοῦ ἐργαλειοκοῦ-συμφεροντολογικοῦ λόγου εἶναι μιὰ ἐπίφαση: Εἶναι ἓνας ἀκόμη τρόπος ἔκφρασης θεμελιωδῶν ἀρχῶν, ἔστω ὑπὸ τὴν μορφή τοῦ ἄνευ ἀξίας. Τὸ θέμα τίθεται ὡς τέτοιο προκειμένου γιὰ τὴν ἀνακατασκευὴ τῶν θρησκευτικῶν καὶ ἠθικῶν ὄρων μετάβασης σὲ μιὰ οἰκονομικὴ πρακτικὴ ἀποδεσμευμένη ἀπὸ θρησκευτικὲς καὶ ἠθικὲς ἀναστολές, ὅπως θὰ δοῦμε στὸ ἐπόμενο κεφάλαιο. Ἀξίζει πάντως νὰ παρατηρήσει κανεὶς, ὅπως ὁ ἰταλὸς φιλόσοφος Νορμπέρτο Μπόμπιο (N. Bobbio, 1909-2004), ὅτι ὁ Βέμπερ, μὲ τὸ νὰ *στηρίζε τὴν ὀρθολογικότητα κατὰ τὸν σκοπὸ στὴν ὀρθολογικότητα κατὰ τὴν ἀξία*, ἐξάγει τὴν πραγματικότητα ἀπὸ τὴν νομιμότητα, δὲν κόβει τὴν νομιμότητα στὰ μέτρα τῆς πραγματικότητας, τὸ θεμιτὸ στὰ μέτρα τοῦ συμφέροντος,² ὅπως θὰ τὸ περιμένε κανεὶς ἀπὸ ἓναν ὑπέρμαχο τῆς κρατικῆς σκοπιμότητος στὶς διεθνεῖς σχέσεις.

Κάθε ἐξουσία προκαλεῖ καὶ συντηρεῖ τὴν «πίστη στὸν νόμιμο χαρακτήρα» τῆς κυριαρχίας, πέραν τῶν δύο πρακτικῶν ὀρθολογικότητων, γιὰτὶ ἀκριβῶς δὲν ἀρκεῖ ἡ ἐξασφάλιση τοῦ ὑλικοῦ κινήτρου (τὸ σκόπιμο, ἢ ὀρθολογικότητα κατὰ τὸν σκοπὸ) οὔτε τοῦ συναισθηματικοῦ-ἀξιακοῦ (τὸ σωστό, ἢ ὀρθολογικότητα κατὰ τὴν ἀξία) γιὰ

νὰ σταθεροποιηθεῖ.³ *Συμφέρον, ἀξία, νομιμότητα*: Πρόκειται γιὰ μιὰ πορεία ὅπου ὁ ἐκάστοτε ἐπόμενος ὅρος διορθώνει τὴν ἀστάθεια ποὺ ἀνέχεται ὁ προηγούμενος. Τὸ συμφέρον μπορεῖ νὰ εἶναι ἰσχυρὸ (πρόκειται ἐδῶ γιὰ τὸ ἰδιωτικὸ συμφέρον), ἀλλ' ὄχι σταθερό· ἡ πίστη σὲ ἀξία εἶναι ἰσχυρότερη ἀπὸ τὴν ἀποδοχὴ τῆς νομιμότητας, ἀλλὰ ἡ τελευταία δὲν παύει νὰ εἶναι ὅ,τι πιὸ σταθερό, ἡ «ἐγγύηση» τῆς κυριαρχίας.⁴ Π.χ., ἓνα σίγουρα ἰσχυρὸ στήριγμα τῆς κυριαρχίας εἶναι ἡ εὐνοια ποὺ χαρίζει ἡ ὑποταγὴ σὲ αὐτήν, ὅπως στὴν περίπτωση τῆς πελατειακῆς σχέσης. Ἀλλὰ δὲν εἶναι τόσο σταθερὸ ὅσο ἡ πίστη ὅτι ἡ δημοκρατία, μ' ὅλα τὰ στραβά της, εἶναι ἀνώτερο ἀξιακὰ πλαίσιο ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα καὶ πρέπει ἄρα νὰ διορθωθεῖ ἐκ τῶν ἔσω, χωρὶς πραξικόπημα. Τὸ ἰσχυρότερο ὅμως στήριγμα τοῦ πολιτεύματος δὲν παύει νὰ εἶναι ἡ ἀπλὴ ἀποδοχὴ τῆς νομιμότητάς του, ὅτι τὸ σύνταγμα εἶναι δημοκρατικὸ καὶ ὀρίζει πῶς ἐκλέγονται οἱ ἄρχοντες καὶ δὲν ἔχω σοβαρὸ λόγο ν' ἀνατρέψω αὐτὸ τὸν κανόνα συνυπαρξῆς μας.

Ἡ τελευταία ὀπτική γωνία διαφέρει ἀπὸ τὶς ἄλλες, ἀπὸ τὴν ὀρθολογικὴ κατὰ τὸν σκοπὸ καὶ κατὰ τὴν ἀξία, στὸ ὅτι ὑπερβαίνει, θάλεγε κανεὶς, τοὺς λόγους ποὺ ἔχουμε νὰ πράξουμε κάτι –ποὺ παραμένουν αὐτοὶ οἱ δύο– τοποθετώντας ἀπὸ πάνω τοὺς ἕναν λόγο νὰ μὴν πράξουμε, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν προστάτης τῆς σταθερότητας τῆς κυριαρχίας. Ἡ ἱστορικὴ ἐμπειρία ἐπιβεβαιώνει ἀντίστοιχα ὅτι οἱ μεγάλες ἀνατροπὲς στὴν πολιτικὴ δὲν προκύπτουν ὅταν ἐμφανισθεῖ ἓνα ἐλκυστικότερο σὲ ἐπίπεδο ἀξιῶν ἢ ἀκόμη καὶ ἀτομικοῦ συμφέροντος πρότυπο, τὸ ὁποῖο θὰ ἦταν ἄξιο νὰ πραγματοποιηθεῖ, ἀλλὰ ὅταν ἡ ὑπάρχουσα ἐξουσία, γιὰ ὁποιοδήποτε λόγο, π.χ. ἐξ αἰτίας μιᾶς βαριάς πολεμικῆς ἥττας, ἀπονομιμοποιεῖται.⁵ Τὴν νομιμοποίησιν τῆς κυριαρχίας πρέπει νὰ ἐξετάσουμε λοιπὸν κατόπιν τῶν ὀρθολογικοτήτων καὶ τῶν ἠθικῶν στάσεων. Ἀμέσως θὰ δοῦμε βέβαια ὅτι ἓνας ἀπὸ τοὺς τύπους νομιμοποίησης φαίνεται νὰ ἀντιβαίνει στὸ περὶ ἀπραξίας σκεπτικὸ. Ἡ «χαρισματικὴ» ἐξουσία δὲν ἀπαιτεῖ νὰ μὴν πράττουμε. Στὸν βαθμὸ ὅμως ποῦ, ὅπως θὰ δοῦμε, ἀπαιτεῖ νὰ μὴ σκεφτόμαστε, ὑπηρετεῖ κι αὐτὴ καλύτερα τὴν σταθερότητα παρὰ οἱ ὀρθολογικοὶ λόγοι ποὺ ἔχουμε νὰ πράξουμε.

Οἱ τύποι νομιμοποίησης διαφοροποιοῦν τὴν ὑφὴ τῆς κυριαρχίας ποὺ ὁ καθένας τοὺς νομιμοποιεῖ. Ὁ Βέμπερ προτείνει μιὰ τυπολογία πολιτευμάτων μὲ βάση τὸ κριτήριον αὐτό. Ἡ Herrschaft, κυριαρχία ἢ ἐξουσία (κατὰ τὴν ἀπόδοσιν τοῦ Θανάση Γκιούρα), ἔχει τρεῖς δυνατὲς νομιμοποιήσεις, ὑπάρχουν τρεῖς λόγοι γιὰ τοὺς ὁποίους μποροῦμε νὰ τὴν ἀντιλαμβανόμαστε ὡς *θεμιτή*, τρία αἷτια τῆς *νομιμότητάς* της μὲ τὴν ἔννοια ποὺ ἔχει ὁ ὅρος ὅταν εἶναι τὸ ἀντίθετον τοῦ ἀθέμιτου (Legitimität): *παράδοση, χάρισμα ἢ νομιμότητα*, μὲ τὴν στενότερη τῶρα ἔννοια ποὺ ἔχει ὁ ὅρος ὅταν σημαίνει ὅτι κάτι εἶναι *σύννομο, νομότυπο, κατὰ νόμον*, ἀντίθετον τῆς παρανομίας (Legalität). Ὑπάρχουν ἔτσι *κατὰ παράδοση, χαρισματικὴ καὶ κατὰ νόμον κυριαρχία*. Ὁ Βέμπερ ἐξηγεῖ αὐτὸ τὸ ζήτημα σὲ διάφορα σημεῖα τοῦ ἔργου του, κυρίως στὸ *Οἱ τρεῖς καθαροὶ τύποι τῆς νόμιμης ἐξουσίας* (ἴσως τοῦ 1917, δημοσίευση 1922), στὸ *Οἰκονομία καὶ κοινωνία* καὶ στὴν διάλεξιν *Ἡ πολιτικὴ ὡς ἐπάγγελμα*. Παραθέτω τὴν τελευταία:

Τὸ κράτος εἶναι, ὅπως ἀκριβῶς οἱ ἱστορικὰ προγενέστεροὶ τοῦ πολιτικοῦ σύνδεσμοι, μιὰ ἀναφορὰ κυριαρχίας (Herrschaftsverhältnis) ἀνθρώπων ἐπὶ ἀνθρώπων, ποὺ στηρίζεται στὸ μέσον τῆς νόμιμης (θὰ πεῖ: ἰδωμένης ὡς νόμιμης) βίας. Γιὰ νὰ ὑφίσταται, πρέπει λοιπὸν οἱ κυριαρχούμενοι ἄνθρωποι νὰ ὑποτάσσονται στὴν αὐθεντία (Autorität) ποὺ διεκδικοῦν οἱ ἐκάστοτε κυρίαρχοι. Πότε, γιὰτί ὑποτάσσονται; Αὐτὴ ἡ κυριαρχία, σὲ ποιούς ἐσωτερικοὺς λόγους δικαιολόγησιν καὶ ποιά ἐξωτερικὰ μέσα στηρίζεται;

Ὡς πρὸς τὶς ἐσωτερικὲς δικαιολογίες, ἄρα τοὺς *λόγους νομιμοποίησης* μιᾶς κυριαρχίας – γιὰ νὰ ξεκινήσουμε ἀπὸ αὐτούς–, ὑπάρχουν κατ' ἀρχὴν *τρεῖς*. Πρῶτα, ἡ αὐθεντία τοῦ «αἰωνίως πρότερου»: τοῦ ἐθίμου, ποὺ εἶναι καθαγιασμένο γιὰτί ἰσχύει ἀπὸ ἀμνημονεύτων

ἐτῶν κι ἔχουμε ἀπὸ συνήθεια τὴν διάθεση νὰ τὸ τηροῦμε: Ἡ «ἐκ παραδόσεως» κυριαρχία, ὅπως τὴν ἀσκοῦσαν ὁ πατριάρχης καὶ ὁ πατρογονικὸς ἡγεμόνας παλαιᾶς κοπῆς. Ἐπειτα, ἡ αὐθεντία τοῦ ἀσυνήθιστου προσωπικοῦ *χαρίσματος*, ἡ ἐντελῶς προσωπικὴ ἀφοσίωση καὶ προσωπικὴ ἐμπιστοσύνη στὶς ἐπιφοιτήσεις, στὸν ἡρωισμό ἢ σὲ ἄλλες ἡγετικές ιδιότητες ἐνὸς μεμονωμένου ἀτόμου: ἡ «χαρισματικὴ κυριαρχία», ὅπως τὴν ἀσκοῦν ὁ προφήτης ἢ – στὸ πεδίο τοῦ πολιτικοῦ– ὁ προβεβλημένος πολέμαρχος καὶ ὁ λαοπρόβλητος ἄρχοντας, ὁ μέγας δημαγωγὸς καὶ πολιτικὸς κομματικὸς ἡγέτης. Τέλος, ἡ κυριαρχία δυνάμει «νομιμότητας», δυνάμει τοῦ ὅτι πιστεύουμε στὴν ἰσχὺν τοῦ νομικοῦ καθεστώτος καὶ στὴν ἐμπράγματη «ἀρμοδιότητα» βάσει ὀρθολογικῶν *πλασμένων κανόνων*, ἄρα τοῦ ὅτι εἴμαστε διατεθειμένοι νὰ ὑπακοῦμε ἐκπληρώνοντας καθήκοντα σύμφωνα μὲ τὸ ἰσχὺν καθεστώτος: Μιὰ κυριαρχία ὅπως τὴν ἀσκεῖ ὁ νεωτερικὸς «δημόσιος ὑπάλληλος» καὶ ὅσοι φορεῖς ἐξουσίας (*Macht*) τοῦ μοιάζουν ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἄποψη. – Στὴν πραγματικότητα, ἐννοεῖται ὅτι ὄρους τῆς ὑποτακτικότητας ἀποτελοῦν πολυπληθέστατα αἷτια (*Motive*) φόβου καὶ ἐλπίδας –φόβου ὅτι θὰ σὲ ἐκδικηθοῦν μαγικὲς δυνάμεις ἢ ὁ κάτοχος δύναμης, ἐλπίδα ὅτι θ' ἀμειφθεῖς στὸν ἄλλον κόσμον ἢ τοῦτον– καὶ ἀπὸ κοντὰ τὰ πῶς διαφοροτικὰ συμφέροντα. [...] Ὅταν ὁμως ἀναρωτιόμαστε ποιοὶ λόγοι «νομιμοποιοῦν» τὴν ὑποτακτικότητα, τότε συναντοῦμε αὐτοὺς τοὺς τρεῖς «καθαροὺς» τύπους. Οἱ παραστάσεις αὐτὲς περὶ τοῦ τί εἶναι νόμιμο κι ἡ ἐσωτερικὴ τους αἰτιολόγηση εἶναι πολὺ σπουδαίας σημασίας γιὰ τὴν δομὴ τῆς κυριαρχίας. Οἱ καθαροὶ τύποι ἀπαντοῦν βέβαια σπάνια στὴν ἐνεργὸν πραγματικότητα.⁶

Συγκατατίθεμαι στὴν κυριαρχία, δὲν ὑποτάσσομαι μόνον γιὰτὶ φοβᾶμαι ἢ γιὰτὶ ἔχω προσωπικὲς δοσοληψίες ἢ ὀφέλη. Θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ πεῖ ὅτι αὐτοὶ οἱ τύποι δὲν ἐπαρκοῦν. Θὰ φανεῖ ὅτι ἐπαρκοῦν ὅταν καταλάβουμε σὲ ποῖο ἐπίπεδο τοποθετοῦνται. – Ἄς πάρουμε ἓνα παράδειγμα. Τὸ 1956, τὸ Κομμουνιστικὸ Κόμμα τῆς Σοβιετικῆς Ἐνωσης κατηγόρησε γιὰ «προσωπολατρία» τὴν διακυβέρνηση τοῦ Στάλιν. Θὰ ποῦμε ὅτι μετέτρεψε μιὰ χαρισματικὴ σὲ κατὰ νόμον ἐξουσία. Ἄλλη ἦταν ἡ πρόθεσή του: Νὰ ἀντιτάξει τὴν χαρισματικὴ ἐξουσία σὲ μιὰ πολιτικὴ πὺν ἐκφράζει τὰ συμφέροντα τῶν ἀρχομένων. Αὐτὴ ἡ δυνατότητα ἀντιπαράθεσης, πὺν δὲν πρωτοεμφανίσθηκε τὸ 1956, φαίνεται ὁμως νὰ μὴν ὑπάρχει στὸν Βέμπερ: Δὲν ἀναφέρει τὸ γενικὸ συμφέρον.

Μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι ὅλη ἡ παράδοση τῆς πολιτικῆς φιλοσοφίας, ἀπὸ τὸν Πλάτωνα στὸν Ἀριστοτέλη, ἀπὸ τὸν ἀπολυταρχικὸ Χόμπς στὸν δημοκράτη Σπινόζα, τὸν πρόδρομο τοῦ φιλελευθερισμοῦ Λόκ, τὸν πρόδρομο τοῦ σοσιαλισμοῦ Ρουσσώ, τὸν Κάντ στὸν Φίχτε καὶ τὸν Ἐγγελο ἐπικαλεῖται τὸ γενικὸ συμφέρον, ἀκριβῶς τὸ συμφέρον τῶν ἀρχομένων, ὡς λόγο νομιμοποίησης τῆς κυριαρχίας. Ἡ παράδοση ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα συζητᾶ καὶ διαφοροποιεῖται. Αὐτὸ σημαίνει ἀπλῶς ὅτι ὅλη ἡ παράδοση τῆς πολιτικῆς φιλοσοφίας εἶναι *κανονιστικὴ*, ζητεῖ τὸ καλύτερο πολίτευμα. Ὁ Βέμπερ, ἀπὸ μέρους του, ἔχει ἐπιστημονικὴ πρόθεση, δὲν ζητᾶ πῶς τὸ δέον, διερευνᾶ τὸ ὄν. Διαφοροποιεῖται σὲ τοῦτο ἀπὸ τὴν φιλοσοφία, καὶ ἀπὸ τὸν Μάρξ, πὺν ὡς πρὸς τοῦτο παραμένει πιστὸς στὴν κανονιστικὴ πρόθεση τῶν φιλοσόφων. Ὅταν ὁμως γίνεται λόγος γιὰ νομιμοποίηση, γίνεται ὁμως λόγος γιὰ τὸ δέον, ἔτσι ὅπως γίνεται ἀντιληπτὸ ἀπὸ τὰ ἄτομα. Ἡ κανονιστικὴ εἶναι τὸ ἐπιστημονικὸ ἀντικείμενο. Θὰ ἔπρεπε νὰ περιλάβει λοιπὸν ὁ Βέμπερ μιὰ τέτοια κανονιστικὴ ἔποψη σὲ ἐπίπεδο, ἔστω, τοῦ ὑπὸ μελέτη ἀντικειμένου. Τὴν ἔχει περιλάβει στὸ ἐπίπεδο τῆς ὀρθολογικότητας κατὰ τὴν ἀξία πὺν δὲν ἐξασφαλίζει, ὡστόσο, ἐπαρκὴ σταθερότητα στὴν ἐξουσία.

Ἡ διάρθρωση τῶν ἐννοιῶν ἐμφανίζεται πάλι ὡς ἀπόφαση: Ὅταν δὲν θεωρεῖται τὸ γενικὸ συμφέρον λόγος νομιμοποίησης, ἀποτυπώνεται ἡ γνώμη ὅτι ἡ νομιμοποίηση στηρίζεται μόνον σὲ κίνητρα πὺν εἶναι κίνητρα *μὴ* πράξης, ἔστω μὴ συνειδητῆς. Ὁ μόνος τύπος νομιμοποίησης ἀπὸ αὐτοὺς πὺν ἀπαιτεῖ ἀνάληψη ἐνεργοῦ δράσεως ὑπὲρ τῆς ἐξουσίας εἶναι τὸ χάρισμα, πὺν ἐμπνέει ὁμως δράσεις μειωμένης συνειδητότητας: αὐτὲς πὺν ἀπέρριπτε τὸ 20ὸ συνέδριο τοῦ ΚΚΣΕ ὡς προϊόντα «προσωπολατρίας».

Ὁ Βέμπερ μιλά γιὰ συμφέροντα, ἀλλὰ τὰ συμφέροντα γιὰ τὰ ὅποια κάμνει λόγο μιὰ κανονιστικὴ νομιμοποίηση τῆς ἐξουσίας δὲν εἶναι συμφέροντα ἰδιωτῶν, αὐτὰ ποὺ ὁ Βέμπερ ἀναφέρει ὡς λόγους φόβου κι ἐλπίδας, δυσμενοῦς ἢ εὐνοϊκῆς μεταχείρισης· εἶναι συλλογικὰ συμφέροντα ἀντιληπτὰ ὡς τέτοια ἀπὸ τὰ ἄτομα. – Ἄς πάρουμε ἓνα δεῦτερο παράδειγμα. Τὸ καθεστῶς τῆς Κούβας διατηρεῖται χρόνια γιὰτὶ ὁ Φιδέλ εἶναι χαρισματικός; Γιὰτὶ ἡ χαρισματικὴ κυριαρχία του ἔγινε πιά κατὰ νόμον;⁷ Γιὰτὶ πολλοὶ ἀντιφρονοῦντες φοβοῦνται τὶς διώξεις; Ἡ γιὰτὶ ἡ σύγκριση μὲ τὴν κατάστασι ἄλλων χωρῶν πείθει πολλοὺς ὅτι τοὺς συμφέρει νὰ διατηρήσουν τὸ κοινωνικὸ κράτος, ἔστω χωρὶς πολιτικὴ ἐλευθερία; Πιθανολογῶ ὅτι ὁ τελευταῖος λόγος εἶναι ὁ πιὸ ἰσχυρός, ὅτι οἱ πολλοὶ θεωροῦν ἀσύμφορο ἢ ἐλευθερία λόγου νὰ ἔχει τίμημα τὴν ἀθλιότητα, τὴν μὴ πρόσβασι στὴν παιδεία καὶ τὴν περίθαλψι. Ἀντιστρόφως, ὁ ἐχθρὸς μιᾶς τέτοιας πατερναλιστικῆς κυριαρχίας σὲ ἀνεπτυγμένους χῶρες θεωρεῖ ὅτι δὲν συμφέρει νὰ χάσει τὴν πολιτικὴ ἐλευθερία γιὰ ν' ἀποκτήσει κοινωνικὸ κράτος ὅταν ἔχει ἤδη, καὶ ὅτι ἡ τυχὸν βελτίωσί του εἶναι ἀσύμφορο νὰ πληρωθεῖ μὲ ἀπώλεια τῶν ἀστικῶν ἐλευθεριῶν, ὅσο πολὺ κι ἂν βελτιώσει αὐτὸ τὴν θέσι τῶν πιὸ ἀδικημένων.

Διαπιστώνουμε πάλι σὲ ποῖο βαθμὸ ἡ διαίρεσι τῶν κατηγοριῶν προκαταλαμβάνει τὰ πορίσματα τῆς θεωρίας. Ἡ μαρξικὴ θεωρία ἐρεῖδεται σὲ μιὰν ἔννοια συλλογικοῦ συμφέροντος ποὺ ὁ ἀτομικιστὴς ὡς πρὸς τὴν μέθοδο Βέμπερ δὲν ἀναφέρει κἄν. Ὁ Μάρξ, ἀπ' τὴν μεριά του, ἀναζητεῖ τὸν λόγο γιὰ τὸν ὅποιο οἱ Γάλλοι ὑποτάσσονται στὸν χαρισματικὸ ἡγέτη Ναπολέοντα Βοναπάρτη ὄχι στὸ χάρισμά του ἀλλὰ στὸ πῶς βιώνουν τὰ συμφέροντά τους. Αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅμως ὅτι παραγνωρίζει τὴν σημασία τῆς προσωπικότητος τοῦ ἡγέτη: Ἐνῶ ἀπεχθάνεται τὸν «τυχοδιώκτη» Ναπολέοντα Γ', θαυμάζει τὸν Λίνκολν, «ἕναν ἀπὸ τοὺς ἐλάχιστους ἀνθρώπους ποὺ μπόρεσαν νὰ γίνουν μεγάλοι δίχως νὰ πάψουν νὰ εἶναι καλοὶ».⁸ Ὅμως δὲν ἀποδίδει καθοριστικὴ σημασία σὲ αὐτήν.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, ὁ τρόπος ποὺ τὸ ἄτομο ἀντιλαμβάνεται τὰ ὅποια συλλογικὰ του συμφέροντα μεσολαμβάνεται συνήθως ἀπὸ μορφές ποὺ δὲν ἔχουν χαρακτῆρα ἰδεῶν, προγραμμάτων, ἀλλὰ συγκεκριμένων προσώπων: κληρονόμου τοῦ θρόνου, ἀρχηγοῦ τοῦ στρατοῦ, ἐκλεγμένου πρωθυπουργοῦ. Τὸ ἐρώτημα ποὺ μπορεῖ νὰ τεθεῖ ὡς πρὸς αὐτὴ τὴν πλευρὰ τοῦ ζητήματος εἶναι: Γιὰτὶ ὑποτάσσονται οἱ πολῖτες στὸ τάδε ἄτομο ὡς ἐκφραστὴ τῶν συμφερόντων αὐτῶν; Ὑπ' αὐτὸ τὸ πρίσμα, ἐξηγεῖται ἡ τυπολογία τοῦ Βέμπερ, ἀλλὰ φωτίζεται καὶ μὲ ἰδιαίτερο τρόπο. Μπορεῖ νὰ εἶσαι συντηρητικός, εἴτε γιὰτὶ ταυτίζεις τὰ συμφέροντά σου μὲ αὐτὰ τῆς ὑφιστάμενης τάξης πραγμάτων, εἴτε γιὰτὶ ἀπλῶς δὲν τὰ σκέφτεσαι. Στὴν δεῦτερη περίπτωσι, θὰ δεχθεῖς τὴν νομιμοποίηση εἴτε τῆς *παραδοσιακῆς* ἐξουσίας, ὅπως ἰσχύει κυρίως σὲ προνεωτερικὲς κοινωνίες, εἴτε τῆς *κατὰ νόμον*, ὅπως ἰσχύει στὶς νεωτερικὲς. Μπορεῖ ὅμως νὰ μὴν εἶσαι συντηρητικός. Τότε εἶναι ποὺ στρέφεσαι, κατὰ τὸν Βέμπερ, σὲ μιὰ ἄλλη μορφή νομιμοποίησης ποὺ «ἐμφανίσθηκε σὲ ὅλα τὰ πεδία κι ὅλες τὶς ἱστορικὲς ἐποχές»: τὴν *χαρισματικὴν*. Βέβαια κι αὐτὴ ἀλλάζει μὲ τὶς ἐποχές: Στὸ παρελθὸν ὑπῆρχαν «ἀφ' ἑνὸς μάγοι καὶ προφήτες, ἀφ' ἑτέρου προβεβλημένοι πολέμαρχοι, ἀρχηγοὶ συμμοριῶν, condottieri»,⁹ τώρα «ἀρχηγοὶ κοινοβουλευτικῶν κομμάτων», μὲ πρόγονους τοὺς χαρακτηριστικοὺς γιὰ τὸν «δυτικὸ, πρὸ παντὸς μεσογειακὸ πολιτισμὸ», δημαγωγοὺς τῶν δημοκρατιῶν τῆς Ἀρχαιότητος.¹⁰ Ἀλλὰ ὁ Βέμπερ βάζει ὅλα αὐτὰ τὰ πρόσωπα στὴν ἴδια κατηγορία, θέλοντας ἀντιτάσσοντας ἐξαιρετικὴ νομιμοποίηση καὶ ὁμαλή.

Πέρα ἀπὸ τὸ συμφέρον σου νὰ ἄρχει τὸ τάδε κόμμα, πέρα ἀπὸ τὸ φρόνημα ποὺ ὑπαγορεύει νὰ σέβεται τὸ δημοκρατικὸ πολίτευμα ἀκόμη καὶ ὅταν δὲν σὲ συμφέρει, γιὰτὶ δὲν εἶναι τὸ κόμμα σου τώρα στὴν ἐξουσία, δύο εἶναι οἱ λόγοι ποὺ σὲ κάμνουν νὰ συμμορφώσῃς στὸν ὑπάρχοντα ἄρχοντα, ὀρίσθηκε μὲ παραδοσιακὸ τρόπο (δὲν

είναι σφετεριστής του θρόνου), τηρήθηκαν οι νόμοι κατά την ανάδειξή του (δεν έγινε νοθεία στην εκλογή του), κι ένας είναι ο λόγος που σε κάμνει να στηρίζεις ενεργά την εξουσία του ἄρχοντα, ή εξαιρετική προσωπικότητά του. Όταν πρόκειται να εισαχθεί ή κυριαρχία του νόμου σε μιὰ ἄνομη κατάσταση, χρειάζεται μιὰ ἀπάτη, σύμφωνα με τὸν πραγματιστὴ στοχαστὴ Μακιαβέλλι καὶ με τὸν δεοντοκρατικὸ στοχαστὴ Ρουσσώ. Τὸ παράδειγμα εἶναι ὁ Νουμᾶς, μυθικὸς βασιλιᾶς τῆς Ρώμης που «προσποιούνταν ὅτι τὸν ἐπισκεπτόταν μιὰ νύμφη», κι ἔτσι, ἐκμεταλλεζόμενος τὴν εὐπιστία τῶν Ρωμαίων, τοὺς ἐπέβαλλε νόμους.¹¹ Αὐτὸ εἶναι τὸ παραδοσιακὸ ὑπόδειγμα τῆς «χαρισματικῆς» κυριαρχίας που ὑπῆρχε ἀνέκαθεν καὶ πρῶτα πρῶτα στὸ πρόσωπο τοῦ «προφήτη». Ἡ χαρισματικὴ κυριαρχία εἶναι ἡ μόνη ἐπαναστατικὴ, θὰ μᾶς πεῖ ὁ Βέμπερ.

Ὁ Βέμπερ ὡστόσο ἀντιτάσσει ἄλλοῦ –ἀπὸ τὴν ἄποψη τῆς «Κοινωνιολογίας τῆς κυριαρχίας»– τὶς μορφές νομιμοποίησης ἄλλιῶς: Ἡ κατὰ νόμον ἐξουσία εἶναι μόνον ἡ κυριαρχία τοῦ νόμου, οἱ ἄλλες δύο, εἶναι κυριαρχίες προσώπων, στηρίζονται στὴν «προσωπικὴ αὐθεντία».¹² Ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἄποψη εἶναι που ἡ κατὰ νόμον κυριαρχία ἐμφανίζεται ὡς ἡ μόνη ἐγγενῶς ὀρθολογικὴ. Ἐνῶ ἡ ὀρθολογικότητα δὲν ἀνήκει σὲ μιὰ ἐπαναστατικὴ ἐξουσία, που δὲν εἶναι ποτὲ κατὰ νόμον, δὲν προωθεῖ τὴν τυπικὴ ἰσχὺ τῶν νόμων, ἀλλὰ προσπαθεῖ νὰ διορθώσει μιὰ κατάσταση, ἄρα συνιστᾷ πάντοτε μιὰ ὀπισθοδρόμηση σὲ προνεωτερικὲς-προορθολογικὲς μορφές ἐπιβολῆς τοῦ νόμου – ὅπως θὰ φανεῖ ἀναλύοντας τὶς ἐπιμέρους μορφές κυριαρχίας.

Κατὰ παράδοση κυριαρχία καὶ πατερναλισμὸς

Στὴν παραδοσιακὴ ἐξουσία, δηλαδὴ τὴν μορφή κυριαρχίας στὴν ὁποία ἡ ἐξουσία τοῦ συγκεκριμένου ἄρχοντα νομιμοποιεῖται βάσει τῆς παράδοσης, ὁ ἄρχοντας «δὲν εἶναι “προϊστάμενος” ἀλλὰ προσωπικὸς κύριος», δὲν ἔχει «ὑπαλλήλους» ἀλλὰ «ὑπῆρέτες», οἱ ἀρχόμενοι δὲν εἶναι «μέλη» ἐνὸς κοινοῦ συνδέσμου ἀλλὰ ἄνθρωποι που ἔχουν μιὰ προσωπικὴ ἐξάρτηση πρὸς τὸν ἴδιο,¹³ μέλη τῆς φατρίας, δοῦλοι, πελάτες, κλπ.,¹⁴ καὶ γενικὰ ὑπήκοοι. Ἔχουμε ὑπηκόους ἐδῶ καὶ πολίτες στὴν κατὰ νόμο ἐξουσία.

Ἡ παράδοση ὀρίζει ποιὸς θὰ ἔχει τὴν ἐξουσία, ποιές πράξεις προσήκουν σ’ αὐτὴν («περιεχομενικὰ [material] δεσμευμένο ἀπὸ τὴν παράδοση κυριαρχικὸ πράττειν») καὶ ποιὸ περιθώριο αὐθαιρεσίας ἐκχωρεῖται στὸν φορέα τῆς («περιεχομενικὰ [material] ἀδέσμευτο ἀπὸ τὴν παράδοση κυριαρχικὸ πράττειν») γιὰ ν’ ἀποδίδει δικαιοσύνη, νὰ μοιράζει εὐνοίες, ν’ ἀσκεῖ τὸ δικαίωμα ἀπονομῆς «χάριτος». Στὴν κατὰ παράδοση νομιμοποίηση –που εἶναι καὶ ἡ παραδοσιακὴ, δηλαδὴ αὐτὴ που ἴσχυε σχεδὸν παντοῦ πρὶν ἀπὸ τὴν νεωτερικότητα, με μικρὰ μᾶλλον στοιχεῖα χαρισματικῆς–, ὁ ἀρχόμενος ὑποτάσσεται ἀπεριόριστα στὴν κυριαρχία,¹⁵ ἀλλὰ ἴσως στραφεῖ κατὰ τοῦ προσώπου τοῦ κυρίαρχου, ὅταν ὑπερβεῖ τὰ ὅρια τῆς παραδεδομένης ἐξουσίας του, προκειμένου νὰ τὰ ἐπαναφέρει σὲ ἰσχὺ.¹⁶

Ἡ δίπολη δομὴ –παράδοση / ἀπόλυτη ἐξουσία ἐντὸς ὁρίων δικαιοδοσίας– αὐτῆς τῆς κυριαρχίας ἔχει ἀποτέλεσμα τὸν ἀποκλεισμὸ κάθε ἔννοιας ἀρμοδιότητας ὡς πρὸς τὰ ἄτομα που ἐπιλέγει ὁ ἄρχοντας ὡς μέλη τοῦ ἐπιτελείου¹⁷ καὶ τὴν δυνατότητα νὰ ἀσκεῖ τὴν ἐξουσία μόνος.¹⁸ Αὐτὸ παραδοσιακὰ λέγεται θετικὰ *πατριαρχία* κι ἀρνητικὰ *δεσποτισμὸς*, με τὶς δύο ἔννοιες τῆς λέξης. Ἡ μία ἔννοια ἀφορᾷ τὴν πατρικοῦ τύπου κυριαρχία, ἡ ἄλλη τὴν πολιτικὴ ἐξουσία που ἀντιμετωπίζει τοὺς ἀρχομένους ὡς μέλη οἰκογενείας. Στὶς δύο περιπτώσεις πρόκειται γιὰ προνεωτερικοὺς τύπους κυριαρχίας, ἀσχέτως ἂν ἐπιβιώνουν σήμερα δυναστικὲς οἰκογένειες καὶ ἂν τὴν ἐποχὴ τοῦ Βέμπερ ὀρισμένες διατηροῦσαν μέρος τῆς μοναρχικῆς τῆς δύναμης.

«Πρωτογενείς τύποι» τέτοιας κυριαρχίας είναι ή «γεροντοκρατία», ή περιστασιακή εξουσία που άσκειται στις πρωτόγονες κοινότητες από τους έν ζωή «πατέρες», και ή «πρωτογενής πατριαρχία», ή μόνιμη εξουσία τών ίδιων, που πρώτα άσκούνταν έντός τών οικογενειών. Έδω διατηρείται ή αγάπη πρὸς τὸν εξουσιαζόμενο που ὁ Βέμπερ χαρακτηρίζει ὡς σχέση συντροφικότητας και δὲν ὑπάρχει πιά στην ἄλλη περίπτωση, που τὴν ὀνομάζει «πατρογονισμό» ή «σουλτανισμό» ἀνάλογα με τὸ ἂν τὸ σχετικὸ βάρος πέφτει περισσότερο στην πλευρὰ τῆς παραδοσιακῆς ἄσκησης τῆς εξουσίας ή στην πλευρὰ τῆς ἀυθαίρετης ἄσκησης της, που ἔνυπάρχουν οὕτως ή ἄλλως κι οἱ δύο, με ἀποτέλεσμα τὴν πλήρη ρευστότητα τῆς διαχωριστικῆς γραμμῆς (καταλαβαίνουμε ὅτι ή μοναρχία δυτικοῦ τύπου θὰ γίνει εὐκόλα μιὰ λουδιβικεῖα «ἀπόλυτη μοναρχία» ή φρειδερίκειος «πεφωτισμένος δεσποτισμός»). Ἴδιον τών δύο αὐτῶν τύπων ἔναντι τών δύο πρώτων εἶναι ὅτι ἓνα ἐπιτελεῖο μεσολαβεῖ στην ἄσκηση τῆς εξουσίας, ὅτι ή θέση τοῦ ἄρχοντα τοῦ ἀνήκει δικαιωματικά, ὅτι τὸ πεδίο νόμιμης ἀυθαιρεσίας εἰς βάρος τών παραδοσιακῶν δεσμεύσεων διευρύνεται.¹⁹

Αὐτὴ ή κυριαρχία διευρύνει προφανῶς τὴν εξουσία τοῦ πατέρα στην παραδοσιακὴ πατριαρχικὴ οἰκογένεια. Ὁ Βέμπερ ὄντως ἐξάγει τοὺς τύπους της ἀπὸ τὴν διεύρυνση τῆς οἰκιακῆς πατριαρχίας. Ἀλλὰ τονίζει και μιὰν ἄλλη ἐπίδραση αὐτοῦ τοῦ προτύπου: Ἀκόμη και στην πατρογονικὴ μορφή, τὴν πιὸ ἀπομακρυσμένη ἀπὸ τὸ οἰκογενειακὸ πρότυπο, ή αὐτοσυστασία τών βαθμίδων εξουσίας που μεσολαβοῦν ἀπὸ τὸν ἄρχοντα στοὺς ἀρχομένους δὲν παύει νὰ ἔχει «ιδιωτικὸ» χαρακτήρα.²⁰ Δηλαδή, ἀκόμη κι ὅταν αὐτὲς οἱ βαθμίδες αὐτονομοῦνται ἀπὸ τὴν ἀυθαιρεσία τοῦ ἄρχοντα και θέτουν ὅρια στην κυριαρχία του, αὐτὸ δὲν συμβαίνει, ὅπως σὲ νεωτερικὲς κοινωνίες, γιατί ἔχουν μόνιμες θέσεις νομικὰ κατοχυρωμένες ἀλλὰ γιατί τὰ ἀξιώματά τους τοὺς ἀνήκουν προσωπικά, εἴτε τὰ κληρονομοῦν (ἀριστοκρατικὰ) εἴτε τ' ἀγοράζουν (ἀστικά), και τὰ συντηροῦν. Μάλιστα, ὅταν κυριαρχεῖ ή παραδοσιακὰ δεσμευμένη ὄψη τῆς εξουσίας (μακριὰ ἀπὸ τὸ «σουλτανικὸ» ἄκρο τοῦ φάσματος), ὁ ἄρχοντας καλύπτει ὁ ἴδιος τὶς οικονομικὲς του ἀνάγκες ἀπὸ τὸν «οἶκο» του, τὸ φέουδὸ του.²¹

Ἡ παραδοσιακὴ μορφή εξουσίας εἶναι προνεωτερικὴ διότι, ὅταν δὲν συμβάλλουν εἰδικὲς συνθήκες, κυρίως ή ὑπαρξὴ ἀστεακῶν ἀστικῶν θηλάκων (ἐλεύθερων πόλεων τοῦ Μεσαίωνα), τότε δὲν ἐπιτρέπει τὴν πλήρη ἀνάπτυξη τῆς κεφαλαιοκρατίας:

Ὑπὸ τὴν κυριαρχία (Herrschaft) κανονικῶν πατρογονικῶν εξουσιῶν (Gewalten) μποροῦν μὲν νὰ πιάσουν ρίζες, ἀκόμη και νὰ εἶναι ἐξαιρετικὰ ἀνθηρές,

a) ή κεφαλαιοκρατία ἐμπόρων, –

b) ή κεφαλαιοκρατία φορομίσθωσης, μίσθωσης ἀξιωμάτων και ἐξαγορᾶς τους, –

c) ή κεφαλαιοκρατία κρατικῶν προμηθευτῶν και πολεμικῶν χρηματοδοτῶν· –

d) ὑπὸ συνθήκες, ή κεφαλαιοκρατία φυτειῶν και ἀποικιῶν,

ἀλλὰ δὲν μπορεῖ ή προσανατολιζόμενη σὲ ἀγοραῖες θέσεις τών ιδιωτῶν καταναλωτῶν κερδοσκοπικὴ ἐπιχείρηση με πάγιο κεφάλαιο και ὀρθολογικὴ ὀργάνωση τῆς ἐλεύθερης ἐργασίας, οὔσα ἐξαιρετικὰ εὐαίσθητη σὲ ἀνορθολογισμοὺς τῆς ἀπονομῆς δικαιοσύνης, τῆς διοίκησης και τῆς φορολογίας, που διαταράσσουν τὴν ὑπολογισμότητα.

Διότι ή κεφαλαιοκρατία χρειάζεται «ρύθμιση τῆς οικονομίας» βάσει τῆς «τυπικῆς, προσανατολισμένης στὸ δίκαιο τών νομικῶν, ὀρθολογικότητάς της», και ὄχι κρατικὲς παρεμβάσεις με στόχο τὴν «ικανοποίηση τών ἀρχομένων». Ἐνῶ ή πατριαρχικὴ και πατρογονικὴ εξουσία τείνει, λόγω «τρόπου ἐπικύρωσης τῆς νομιμοποίησής της», ν' ἀκολουθεῖ τέτοιες πρακτικὲς, που διέπονται ἀπὸ «ιδεώδη», π.χ. «κοινωνικοθητικῆς» φύσεως, και δὲν ἐπιτρέπουν στὸν κεφαλαιοκράτη νὰ «ὑπολογίζει» τὶς ἐπιπτώσεις τών χειρισμῶν του.²² Ἔτσι ή ταύτιση νεωτερικότητας, κεφαλαιοκρατίας και ὀρθολογισμοῦ σημαίνει ὅτι ὁ Βέμπερ, ὡς ὁ «Μάρξ τῆς ἀστικῆς τάξης»,²³ δὲν θέλει νὰ ὑπερβεῖ τὴν

κεφαλαιοκρατία έπειδή κάτι τέτοιο θα συνιστούσε έπιστροφή στον πατερναλισμό, δέν σημαίνει όμως ότι «ή πιθανότητα υπέρβασης του καπιταλισμού έχει έκμηδενισθεί».²⁴ Η ταύτιση που κάμνει ο Βέμπερ μεταξύ της «ικανοποίησης των άρχομένων» και της προνεωτερικής κι άνορθολογικής κυριαρχίας σημαίνει προφανώς ότι ο μόνος τρόπος που υπάρχει για να υπηρετεί ή έξουσία τo κοινό συμφέρον είναι αυτό που ονομάζεται «πατερναλισμός». Μόνον τότε ο σοσιαλισμός είναι έξ όρισμού πατερναλισμός. Στο μέτρο που πολλά πολιτεύματα τά όποια ανέπτυξαν τo κοινωνικό κράτος δέν διέθεταν πολιτική έλευθερία, ήσαν πατερναλιστικά και ο Βέμπερ έχει δίκιο. Στο μέτρο που πολλά άλλα ανέπτυξαν κοινωνικό κράτος ένω διατήρησαν ή και όλότελα ένίσχυσαν την πολιτική έλευθερία, ή γενίκευση του Βέμπερ διαψεύδεται, όπως ακριβώς και οι γνωστές ζοφερές προβλέψεις του Χάγιεκ.

Ο Φρήντριχ φόν Χάγιεκ άστριακός οικονομολόγος υπέρμαχος του οικονομικού φιλελευθερισμού θεωρούσε ότι οι μεταπολεμικές κρατικοποιήσεις και ή παράλληλη είσαγωγή κρατικού σχεδιασμού της οικονομίας (σέ χώρες όπως ή Γαλλία μετά τόν πόλεμο) θα φέρουν άργά ή γρήγορα την κατάργηση της πολιτικής έλευθερίας.²⁵ Άλλά στον Χάγιεκ, λέει σωστά ο κοινωνιολόγος Θωμάς Κονιαβίτης, ή βεμπεριανού τύπου άνάλυση της πράξης με άτομικούς όρους παύει να είναι μεθοδολογική άφετηρία και γίνεται όντολογική έπιλογή. Έτσι έξηγηείται γιατί όποτε τo άτομο δέν έχει, όπως άπαιτεί τo δογματικό πιστεύω του φιλελευθερισμού, την ευχέρεια ν' άποκλίνει σέ κάθε τομέα, παύει όλη του ή έλευθερία να υπάρχει.²⁶

Χαρισματική κυριαρχία και έπανάσταση

Το χάρισμα είναι μιá ιδιότητα που άποδίδουν στον «ήγέτη» («Führer») οι «όπαδοί» του. Παλαιότερα ήταν ιδιότητα μαγικής ή υπερφυσικής ύφης (προφήτες, θεραπευτές, σοφοί που λένε ποιό είναι σωστό, άρχικυνηγοί, πολεμικοί ήρωες), τώρα είναι άκόμη πέρα από την κοινή μοίρα. Άπό την σκοπιά των όπαδών, πρόκειται για προσωπική άφοσίωση σέ ένα πρόσωπο, καίτοι ή μη άφοσίωση δέν άποτελεί ακριβώς έπιλογή στα μάτια των όπαδών. Ο ήγέτης άποδεικνύει ότι είναι ο εκλεκτός κάμνοντας θαύματα (παλαιότερα) ή περνώντας, σήμερα, κάποια άλλη δοκιμασία.²⁷ Στο έπιτελείο του δέν έχει υπαλλήλους ούτε ύποτελείς με βάση την τάξη τους, αλλά μαθητές ή άκόλουθους. Έχουμε έδω μιá κοινότητα με συνδετικό ιστό την «συγκινησιακή συνομάδωση». Το έπιτελείο δρã με συμμετοχή στο χάρισμα και ο ήγέτης παρεμβαίνει όποτεδήποτε στο έργο του. Έδω ή σχέση του ήγέτη με τους όπαδούς είναι, από οικονομική άποψη, «κομμουνισμός της άγάπης ή της συντροφικότητας». Νόμος είναι ό,τι όρίζει ο ήγέτης κατά περίπτωση. Τέτοια είναι ή σχέση του Ίησού με τους μαθητές του, αλλά έξ ίσου ή έξουσία του Ναπολέοντα, που «έκαμνε πληβείους βασιλιάδες και στρατηγούς».

Όπως είπαμε, αυτή είναι μιá μορφή έξουσίας με χαρακτηριστικά μη όμαλότητας που έρχεται έτσι σέ σύγκρουση με τις άλλες δύο, τις «μορφές καθημερινότητας της κυριαρχίας».²⁸ «Το χάρισμα είναι ή μεγάλη έπαναστατική δύναμη σέ παραδοσιακά δεσμευμένες περιόδους». Υπάρχει βέβαια και ο όρθος λόγος, ή ratio, που άποτελεί κι αυτή «έπαναστατική δύναμη». Άλλά «σέ προορθολογικές έποχές ή παράδοση και τo χάρισμα μοιράζονται σχεδόν τo σύνολο των προσανατολισμών του πράττειν».²⁹ Μές από την χαρισματική έξουσία είναι σαν να άναφάινεται ο βαθύτερος λόγος ύπαρξης κάθε μορφής έξουσίας που κάποτε υπήρξε νέα, πριν γίνει παραδοσιακή ή κατά νόμον. Κατά τούτο, τo χάρισμα ύποδεικνύει «τά όρια του κοινωνιολογικού όρθολογισμού», όπως λέει ο Φιλίπ Ραινώ, δηλαδή τά όρια μιãs όρθολογικής έρμηνείας της πράξης.³⁰

Τὸ πρόβλημα εἶναι ὅτι ἡ ἀνομαλία κάποτε σταματᾷ, ἡ νέα κατάσταση θὰ γίνεи τότε –ἢ δὲν θὰ γίνεи– μιὰ νέα κανονικότητα. Ὅπως λέει ὁ Μιχάλης Κυπραῖος, ἡ οἰκονομία ἀναλαμβάνει τότε ν' ἀντιστρέψει τὴν ὑπαγωγή τῆς ὀρθολογικότητας κατὰ τὸν σκοπὸ στὴν ὀρθολογικότητα κατὰ τὴν ἀξία, με ἀποτέλεσμα ἡ ἐποχὴ μας, αὐτὴ τοῦ αὐξοντος ἐξορθολογισμοῦ, νὰ εἶναι ἡ ἐποχὴ ὅπου ἐξαφανίζεται ὁ θρησκευτικὸς χαρισματικὸς ἡγέτης καὶ διαβρώνεται γενικὰ κάθε χάρισμα.³¹

Ὅταν τὸ χάρισμα γίνεται κανονικὸ, εἴτε ὁ διάδοχος, ὅποιος ἐπόμενος μετέχει τοῦ χαρίσματος, θὰ ἐπιλεγεῖ με διάφορους τρόπους: ἀπὸ τὸ ἐπιτελεῖο, τὸν προκάτοχο ἢ τὴν κοινότητα,³² εἴτε τὸ χάρισμα θὰ θεωρηθεῖ ιδιότητα τοῦ οἴκου του, ὅποτε καὶ θὰ ὑπάρξει δυναστικὴ μεταβίβαση.³³ Ἡ μετατροπὴ τοῦ χαρίσματος σὲ κάτι καθημερινό, ὀμαλὸ (Veralltäglicbung) ἐξηγεῖ τὴν ἐμφάνιση τῆς φεουδαρχικῆς μορφῆς ἐξουσίας.³⁴ Ἀλλὰ ἡ χαρισματικὴ ἐξουσία εἶναι διαχρονικὴ, ἔτσι μπορεῖ ἐξ ἴσου νὰ γεννήσει τὸν νεωτερικὸ «γραφειοκρατισμό», ὅπως στὴν περίπτωση τοῦ Ναπολέοντα.³⁵ Καὶ κυρίως ὁδηγεῖ στὴν ἴδρυση τὴν ἀντιπροσωπευτικῆς δημοκρατίας, ὅταν ὁ «ἐξορθολογισμὸς» τῶν κοινωνιῶν μετατρέψει τὴν ἀναγνώριση ἀπὸ συνέπεια σὲ αἰτία τῆς νομιμοποίησης τῆς κυριαρχίας, εἰσάγοντας τὴν ἔννοια τῆς «δημοκρατικῆς νομιμότητας». Τότε πιά, «ἢ (ἐκάστοτε) ἀνάδειξη ἀπὸ τὸ μὲν διοικητικὸ ἐπιτελεῖο θεωρεῖται “πρόκριση,” ἀπὸ τὸν προκάτοχο “πρόταση,” ἢ δὲ ἀναγνώριση τῆς ἴδιας τῆς κοινότητος “ἐκλογή”». Αὐτὸ δείχνει ἡ ὑπαρξὴ τοῦ «μεταβατικοῦ τύπου» τῆς «δημοψηφισματικῆς κυριαρχίας» ὅπου ὁ ἄρχων ποὺ κατέλαβε τὴν ἐξουσία διὰ τῆς βίας τὴν ἐπικυρώνει με δημοψήφισμα, π.χ. ὅπως ἔκαμαν καὶ οἱ δύο Ναπολέοντες.³⁶

Ἡ δημοκρατικὴ νομιμότητα εἶναι προῖον «ἐξωκυριαρχικῆς» ἢ «ἀντεξουσιαστικῆς μεθερμηνείας» τοῦ χαρίσματος,³⁷ ἢ ὅποια ὅμως «ὁδηγεῖ κανονικὰ στὴν τροχιά τῆς ὀρθολογικότητας», τοῦ τυπικοῦ δικαίου, ἐνδεχομένως στὴν «“τυπικὰ” ὀρθολογικὴ οἰκονομία»,³⁸ πάει νὰ πεῖ στὴν νεωτερικὴ, πλήρη κεφαλαιοκρατία. Ἀντιθέτως, ἡ δημοψηφισματικὴ ἐξουσία εὐκόλα ἐμποδίζει αὐτὴ τὴν ἀνάπτυξη με τὸ νὰ πριμοδοτεῖ κοινωνικὰ μέτρα καὶ γενικὰ μὴ τυπικὲς μορφὲς νόμου, ὅπου, ὅπως στὰ ἐπαναστατικὰ λαϊκὰ δικαστήρια³⁹ καὶ τὸ δικαστήριον τῆς Ἀθήνας (ἀλλὰ ὄχι στὴν Ρώμη), ἀπονέμεται δικαιοσύνη χωρὶς τύπου, «με δάκρυα, κολακεῖες, δημαγωγικοὺς προπηλακισμοὺς κι ἄστεϊα».⁴⁰ Γενικὰ ἡ «ἐπαναστατικὴ δικτατορία» ὑπάγεται ἔτσι στὴν κατηγορία τῆς Führer-Demokratie, τῆς «δημοκρατίας με ἡγέτη» ἢ «ἡγετικῆς δημοκρατίας», γιατί ὁ Βέμπερ δὲν ὑπάγει τὴν «δημοκρατία με ἡγέτη» στὴν «δημοψηφισματικὴ δημοκρατία», ὅπως θὰ φαινόταν λογικὸ ἂν πιστεύει κανεὶς ὅτι ἡ ἄμεση δημοκρατία μπορεῖ νὰ μὴν ἔχει χαρισματικὸ ἡγέτη, ὑπάγει τὴν «δημοψηφισματικὴ δημοκρατία» στὴν δημοκρατία με ἡγέτη, ἐννοώντας μᾶλλον ὅτι ἡ ἄμεση δημοκρατία εἶναι ἓνα εἶδος λαϊκῆς δικτατορίας μεταξὺ ἄλλων.⁴¹

Ἡ δικαιοσύνη κι ἡ διοίκηση τῆς πατριαρχικῆς κυριαρχίας, ποὺ στὶς ἐνέργειές της λαβαίνει ὑπ' ὄψιν ἀρχὲς οὐσιαστικῆς (materialen) δικαιοσύνης [ἐνν., π.χ., ἡ κοινωνικὴ ἀνισότητα], ὠφελμιστικοὺς σκοποὺς καὶ τὸ ὄφελος τῆς πολιτείας, βρίσκει τὸ ἀντίστοιχο παράλληλό της στὰ ἐπαναστατικὰ δικαστήρια καὶ στὰ αἰτήματα οὐσιαστικῆς (materialen) δικαιοσύνης τῆς ριζοσπαστικῆς δημοκρατίας στὴν Ἀρχαιότητα καὶ στὸν σύγχρονο σοσιαλισμό.⁴²

Ἡ χαρισματικὴ ἐξουσία θάλεγε κανεὶς ὅτι εἶναι ἐξ ἴσου διαχρονικὴ με τὸ αἶτημα αὐτὸ τῆς οὐσιαστικῆς, ὄχι μόνο τυπικῆς, δικαιοσύνης, ἄρα ἐν τέλει τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης. Ὅσο κι ἂν διαφαίνεται πάλι ἡ πολιτικὴ τοποθέτηση τοῦ Βέμπερ μες ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἐκτίμηση –μιὰ χαρακτηριστικὴ στάση ὅπου θὰ ἔλεγε κανεὶς ὅτι ἡ ἔλλειψη κοινωνικῆς εὐαισθησίας θεωρεῖται ἐγγύηση ἀντικειμενικότητας–, τὸ σημαντικὸ εἶναι ὅτι ἐδῶ ἀναλύονται γιὰ πρώτη φορὰ ὀρισμένα τυπικὰ χαρακτηριστικὰ μιᾶς μορφῆς

έξουσίας πού θά ἐμφανίζοταν πολὺ σύντομα μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Βέμπερ μὲ τὸν πιὸ ἀκραῖο τρόπο στὴν ἴδια του τὴν χώρα, καὶ ὄχι ἀπὸ τοὺς σοσιαλιστές, κομμουνιστές ἢ ριζοσπάστες δημοκράτες. Ἐνα φαινόμενο πού θά δυσκολευτοῦν οἱ μαρξιστές νὰ τὸ καταλάβουν μέσῳ τῶν δικῶν τους ἐργαλείων. Ἐννοῶ βέβαια τὸν Φύρερ μὲ τ' ὄνομα.

Κατὰ νόμον κυριαρχία καὶ γραφειοκρατία

Ἡ κατὰ νόμον ἐξουσία ἔχει «ὀρθολογικοῦ χαρακτήρα νομιμοποίησης»,⁴³ εἶναι λοιπὸν συνώνυμη τῆς «ὀρθολογικῆς κυριαρχίας».⁴⁴ Ἡ κατὰ νόμον ἐξουσία εἶναι ἢ «εἰδικὰ νεωτερικὴ μορφή τῆς διοίκησης»,⁴⁵ καθὼς χαρακτηριστικὸ τῆς νεωτερικότητας εἶναι ἢ ὀρθολογικότητα. Ὄρθολογικότητα ἀποκτᾷ ἢ διοίκηση διὰ τῆς γραφειοκρατίας. Ἄν αὐτὸ μᾶς φαίνεται ἄτοπο, ἐν ὄψει τῶν γνωστῶν δυσλειτουργιῶν τῆς γραφειοκρατίας ὄχι μόνον στὴν χώρα μας ἀλλὰ καὶ ἀλλοῦ (ἄς σκεφτοῦμε τὸν ρῶσο Νικολάι Γκόγκολ [Н. Гоголь, 1809-1862] ἢ τὴν *Δίκη* τοῦ αὐστριακοῦ ἢ τσέχου Φράντς Κάφκα [Fr. Kafka, 1883-1924]), εἶναι μᾶλλον ἐπειδὴ ἡ *συνήθεια* τοῦ ὀρθολογικοῦ μᾶς ἐμφανίζει ἀνάγλυφα τὶς ἐλλείψεις του. Παραπονιόμαστε ὅτι ἡ γραφειοκρατία δὲν γνωρίζει τὰ ἀκριβῆ προβλήματα ὅπως ὁ ντόπιος, δὲν ἔχει τὴν εὐελιξία νὰ δράσει γρήγορα καὶ μὲ τὴν κατάλληλη ἀπάντηση, ὅτι οἱ ὑπάλληλοι εἶναι διεφθαρμένοι, ἀλλὰ ὅλες οἱ ἄλλες μορφές κεντρικῆς ἐξουσίας εἶχαν τὰ ἴδια ἐλαττώματα καὶ σὲ μεγαλύτερο βαθμό: Ὁ ἐκπρόσωπος τοῦ σουλτάνου ἦταν καὶ ἄσχετος καὶ διεφθαρμένος, ὁ δὲ φεουδάρχης ἀδυνατοῦσε νὰ δεῖ τὰ προβλήματα πού οἱ δουλοπάροικοι φοβοῦνταν νὰ τοῦ δείξουν καὶ προκαλοῦσε φαινόμενα διαφθορᾶς, ὅπως ὅλες οἱ μορφές προσωπικῆς ἐξουσίας (ἄς θυμηθοῦμε τί γινόταν στὰ πανεπιστήμια ὅταν ὑπῆρχαν οἱ ἔδρες). Ἡ κατὰ νόμο κυριαρχία, πού βρισκόμε στὸ νεωτερικὸ κράτος ἀλλὰ καὶ ἄλλους ὀργανισμοὺς ὅπως συνεταιρισμός, ἐκκλησία, ἐπιχείρηση, σωματεῖο, δὲν ἔχει τὸν χαρακτήρα προσωπικῆς ἐξάρτησης, καὶ ἐπιπλέον ὀργανώνεται μὲ σκοπὸ τὴν γνώση.

Γιὰ τὸν Βέμπερ προϋποθέτει ὅτι τὸ δίκαιο εἶναι κάτι ὀρθολογικὸ κατὰ τὸν σκοπὸ ἢ κατὰ τὴν ἀξία πού θεσπίζεται γιὰ ἕναν σύνδεσμο ἀνθρώπων, ὅτι αὐτὸ ἀπαρτίζει ἕναν «κόσμο» κανόνων τοὺς ὁποίους ἐφαρμόζουν τὰ δικαστήρια ἐνῶ στὰ ὅρια πού αὐτοὶ χαράσσουν δραστηριοποιεῖται ἢ διοίκηση, τῆς ὁποίας ὁ «τυπικὸς κατὰ νόμον κύριος, ὁ “προϊστάμενος,” διευθετώντας κι ἄρα διατάσσοντας, ὑπακούει ἀπὸ μέρους του στὴν ἀπρόσωπη τάξη πρὸς τὴν ὁποία προσανατολίζει τὶς διευθετήσεις του».

Ἐδῶ ὁ κυριαρχούμενος δὲν εἶναι πλέον ὑπήκοος, εἶναι σύντροφος (εἶναι τοῦ ἴδιου συνεταιρισμοῦ, τῆς ἴδιας ἐκκλησίας, τοῦ ἴδιου στρατοῦ, τοῦ ἴδιου κόμματος, κ.λπ.), κι αὐτὸ στὴν περίπτωση τοῦ κράτους θά πεῖ ὅτι εἶναι *πολίτης*. Παρενθετικὰ ὑπενθυμίζω ὅτι οἱ γάλλοι ἐπαναστάτες τοῦ 1789 προσφωνοῦσαν ὁ ἕνας τὸν ἄλλο «πολίτη» ὅπως οἱ ἀναρχικοὶ ἢ κομμουνιστὲς ἐπαναστάτες προσφωνοῦν ὁ ἕνας τὸν ἄλλο «σύντροφο». Ὁ ὑπήκοος ὑπακούει στὸν ἄρχοντα, ὁ πολίτης μόνον «στὸ δίκαιο».⁴⁶ Μιὰ τέτοια κυριαρχία εἶναι ἕνα διατεταγμένο σύνολο ἀπὸ «ὑπηρεσίες» μὲ αὐτο-ἐλεγχό, μὲ πεδίο ἀρμοδιότητας καὶ μὲ ἐξειδικευμένη σχετικὴ κατάρτιση:

Οἱ βασικὲς κατηγορίες τῆς ὀρθολογικῆς κυριαρχίας εἶναι λοιπὸν

1. μία βάσει κανόνων συνεχῆς προώθηση διοικητικῶν ὑποθέσεων ἐντὸς
2. μιᾶς *ἀρμοδιότητας* (δικαιοδοσίας), ἢ ὁποία δηλώνει
  - a) ἕνα πραγματολογικὰ ὀριοθετημένο –δυνάμει μιᾶς κατανομῆς τῶν λειτουργιῶν– πεδίο λειτουργικῶν καθηκόντων· –
  - b) μὲ προσάρτηση τῶν ὁποίων ἀπαιτουμένων πρὸς τοῦτο ἐξουσιῶν ἐκδοσης διαταγῶν καὶ
  - c) μὲ σταθερὴ ὀριοθέτηση τῶν ἐνδεχομένως ἐπιτρεπτῶν μέσων καταναγκασμοῦ καὶ τῶν

προϋποθέσεων για την εφαρμογή τους.

Μιά έτσι οργανωμένη προώθηση [διοικητικῶν ὑποθέσεων] θὰ ὀνομασθεῖ «ὕπηρεσία».

«Ὑπηρεσίες» μὲ αὐτὴ τὴν ἔννοια ὑπάρχουν φυσικὰ σὲ μεγάλες ιδιωτικὲς ἐπιχειρήσεις, κόμματα, στρατοὺς ἀκριβῶς ὅπως στὸ «κράτος» καὶ στὴν «ἐκκλησία». «Ὑπηρεσία» ὑπὸ τὴν ἔννοια τῆς *συγκεκριμένης* ὀρολογίας εἶναι καὶ ὁ ἐκλεγμένος πρόεδρος κράτους (ἢ τὸ συμβούλιο ὑπουργῶν ἢ ἐκλεγμένων «λαϊκῶν ἐπιτρόπων»). [...]

Ὁ Βέμπερ περιγράφει μὲ ἀφηρημένο τρόπο τὸν τύπο τῆς γραφειοκρατίας ὡς κάτι κοινὸ μεταξὺ νεώτερου κράτους, νεώτερης ἐπιχείρησης, νεώτερου στρατοῦ, νεώτερης ἐκκλησίας, νεώτερου νοσοκομείου, νεώτερου πανεπιστημίου, κ.λπ. Ὅλα αὐτὰ εἶναι «νεώτερα». Παρ' ὅλ' αὐτά, γραφειοκρατία ὑπῆρξε κι ἄλλοῦ, στὴν Αἴγυπτο, κυρίως δὲ στὴν Κίνα. Ἐπειδὴ ὁ ιδεότυπος δὲν εἶναι ἰδέα ἀλλὰ μόνον ἓνα σχῆμα πρὸς χρῆση τοῦ γνωστικοῦ ὑποκειμένου, κινεῖται ἐλεύθερα στὸν χῶρο καὶ τὸν χρόνο. Ἡ τραγωδία ὡς εἶδος ἐμφανίσθηκε –ὅπως παρατηρεῖ ὁ Τζῶρτζ Στάινερ– σὲ ἀσύνδετες χωροχρονικὲς νησίδες, τὴν κλασικὴ Ἀθήνα, τὴν ἐλισαβετιανὴ Ἀγγλία, τὴν ἀπολυταρχικὴ Γαλλία καὶ τὴν Νορβηγία πρὶν ἓναν αἰῶνα (ἐνν. ὁ Χένρικ Ἰψεν [H. Ibsen, 1828-1906]),⁴⁷ ἔτσι σὲ ἄσχετα μεταξὺ τους χωροχρονικὰ σημεῖα ἐμφανίσθηκαν τρόποι διοίκησης μὲ κοινὰ γνωρίσματα τὰ ὁποῖα μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ τοὺς ἀποκαλοῦμε ὅλους «γραφειοκρατία». Ὅμως τὸ πρότυπο γιὰ ὅλα αὐτὰ εἶναι ὁ σύγχρονος τρόπος διοίκησης, κι ἄς ἔρχεται μετὰ ἀπ' τὶς ἄλλες περιπτώσεις. Εἶναι ἡ πιὸ ἀνεπτυγμένη περίπτωση καὶ συνάμα μόνον σ' αὐτὴ τὴν περίπτωση τὸ γραφειοκρατικὸ πρότυπο ἐπανεμφανίζεται ὀλογραφικὰ σὲ κάθε ὑποσύστημα, εἶναι ἡ μορφή «κάθε νεώτερου συνδεσμικοῦ πράττειν», ὅπως θὰ μᾶς πεῖ παρακάτω.

Σὲ αὐτὰ προστίθεται

3. ἡ ἀρχὴ τῆς *διοικητικῆς ἱεραρχίας*, τουτέστιν ἡ ὀργάνωση μόνιμων ὑπηρεσιῶν ἐλέγχου καὶ ἐποπτείας γιὰ κάθε ὑπηρεσία μὲ δικαίωμα προσφυγῆς ἢ παραπόνων τοῦ ὑφιστάμενου στὸν προϊστάμενο. [...]

4. Οἱ «κανόνες» τῶν ἐνεργειῶν ἐνδέχεται νὰ εἶναι

a) τεχνικῆς ὑφῆς, –

b) ρυθμιστικῆς ὑφῆς (Normen).

Παρατηρήστε ὅτι καὶ πάλι ἡ ὀρθολογικότητα χωρίζεται σὲ κατὰ τὸν σκοπὸ καὶ κατὰ τὴν ἀξία. Πρόκειται γιὰ ὅ,τι ὀνομάζουμε σήμερα «δεοντολογία».

Ἡ μὲ πλήρη ὀρθολογικότητα ἐφαρμογὴ τους χρειάζεται στίς δύο περιπτώσεις *εἰδικευμένη κατάρτιση*. Κανονικὰ λοιπὸν μόνον ὁποῖος ἔχει ἀποδεδειγμένα ἐπιτύχει στὴν εἰδικευμένη κατάρτιση ἔχει τὰ προσόντα γιὰ νὰ συμμετάσχει στὸ διοικητικὸ ἐπιτελεῖο ἐνὸς συνδέσμου καὶ μόνον κάποιος μὲ τέτοια προσόντα δικαιούται νὰ τοποθετηθεῖ ὡς *ὑπάλληλος*. «Ἑπάλληλοι» σχηματίζουν τὸ τυπικὸ διοικητικὸ ἐπιτελεῖο ὀρθολογικῶν συνδέσμων, εἴτε εἶναι σύνδεσμοι πολιτικοί, ἱεροκρατικοί, οἰκονομικοί (ιδίως κεφαλαιοκρατικοί) ἢ ἄλλοι.

5. Ἰσχύει (στὴν ὀρθολογικὴ περίπτωση) ἡ ἀρχὴ τοῦ πλήρους χωρισμοῦ τοῦ διοικητικοῦ ἐπιτελείου ἀπὸ τὰ μέσα διοίκησης καὶ προμήθειας. Οἱ ὑπάλληλοι, ἀπασχολούμενοι καὶ ἐργαζόμενοι τοῦ διοικητικοῦ ἐπιτελείου δὲν κατέχουν οἱ ἴδιοι τὰ ἐμπράγματα μέσα διοίκησης καὶ προμήθειας ἀλλὰ τοὺς χορηγοῦνται σὲ εἶδος ἢ σὲ χρῆμα καὶ λογοδοτοῦν γι' αὐτά. Ὑφίσταται ἡ ἀρχὴ τοῦ πλήρους χωρισμοῦ τῆς διοικητικῆς (ἢ ἐπιχειρηματικῆς) παρουσίας (ἄρα καὶ κεφαλαίου) ἀπὸ τὴν ιδιωτικὴ (νοικοκυριῶ) καὶ τῆς τόπου ἄσκησης διοικητικοῦ ἔργου (γραφεῖο) ἀπὸ τὸν τόπο κατοικίας.⁴⁸

Ἡ ρήτρα «ἢ μὲ πλήρη ὀρθολογικότητα ἐφαρμογῆ» τῶν κανόνων, «στὴν ὀρθολογικὴ περίπτωση» εἶναι περίεργη, διότι βρισκόμαστε στὸν κατάλογο τῶν κατηγοριῶν τῆς ὀρθολογικῆς κυριαρχίας! Ἐξηγεῖται ἀπὸ τὸ ὅτι ὁ Βέμπερ σκέφτεται τὴν Κίνα, ὅπου οἱ

δημόσιοι υπάλληλοι διορίζονταν κατόπιν εξέτασεων αλλά χωρίς ειδική κατάρτιση για τα μελλοντικά καθήκοντά τους (εξετάζονταν στην καλλιγραφία και στην συγγραφή ποιημάτων) και οι αξιωματούχοι κατοικούσαν μέσα στο διοικητικό κτίριο.⁴⁹ Όπως έλεγε ο Μάρξ ότι στην σύγχρονη κεφαλαιοκρατία έχουμε χωρισμό του έργατη από τα μέσα παραγωγής, έτσι στην σύγχρονη γραφειοκρατία έχουμε χωρισμό του υπαλλήλου από τα «διοικητικά μέσα».⁵⁰ Ο χωρισμός αυτός –τό ότι οι «καθέκαστοι υπάλληλοι» δουλεύουν «σε πλήρη “χωρισμό από τα διοικητικά μέσα” και χωρίς να ιδιοποιούνται την διοικητική θέση»⁵¹ –δεν είναι όμως στον Βέμπερ κάτι το προβληματικό, ίσα ίσα αποτελεί έγγυση της όρθολογικής άσκησης της κυριαρχίας. Συνεχίζουμε:

6. Στην πλήρως όρθολογική περίπτωση απουσιάζει κάθε κατοχύρωση (Appropriation) της διοικητικής θέσης στον κάτοχό της. Όπου υπάρχει στοιχειοθέτηση «δικαιώματος» σε «θέση» (όπως στους δικαστές, π.χ., και τελευταία σε όλο και περισσότερους κλάδους, υπαλληλικούς αλλά και εργατικούς), υπηρετεί κανονικά όχι τον σκοπό κατοχύρωσής τους στον υπάλληλο αλλά την διασφάλιση της άμιγως πραγματολογικής («ανεξάρτητης»), δεσμευμένης μόνο από ρυθμιστικούς κανόνες, δουλειάς του υπαλλήλου στην θέση του.

7. Ίσχυει η αρχή της *τήρησης φακέλων* από μέρους της διοίκησης ακόμη κι όταν κανόνας, αν όχι και επιταγή, είναι στην πραγματικότητα ή προφορική συζήτηση: Τουλάχιστον οι προτάσεις και αιτήσεις και οι καταληκτικές αποφάσεις, διατάξεις και διατάγματα πάσης φύσεως, ορίζονται *γραπτώς*. Οι φακέλλοι και ή μέσω *υπαλλήλων* συνεχής προώθηση [διοικητικών υποθέσεων] παράγουν από κοινού το *γραφείο*, ως τον πυρήνα κάθε νεότερου συνδεδεμένου πράττειν.

8. Η κατά νόμον κυριαρχία μπορεί να λάβει πολύ διαφορετικές μορφές...

...πέρα από την κυριαρχική μορφή της, πού ενδιαφέρει πρωτίστως στο πλαίσιο των τύπων κυριαρχίας. Μπορεί να συνδυασθεί δε με τους πιο διαφορετικούς τύπους όρισμού του πολιτικού προϊστάμενου: με έναν μονάρχη (κληρονομικό χάρισμα), με εκλεγμένο πρόεδρο (χάρισμα), με αρχηγό κυβερνώντος κόμματος (όπου αρχηγός του κράτους είναι ο αρχηγός άλλου συνδέσμου), κ.λπ.⁵²

«Ο καθαρότερος τύπος της κατά νόμο κυριαρχίας είναι εκείνος πού άσκειται μέσω *γραφειοκρατικού διοικητικού επιτελείου*», όπου ισχύουν όλα τα παραπάνω υπό την πιο άσστηρή τους μορφή: *άσστηρή* ιεραρχία, άρμοδιότητα, πειθαρχία και έλεγχος, ευθύνη του *άτόμου* («μονοκρατία»), εκτέλεση *μόνο* υπηρεσιακού έργου, πρόσληψη μέσω εξέτασεων πού έλέγχουν την ειδική κατάρτιση *ανεξαρτήτως κοινωνικής προέλευσης*, συμβατική εργασιακή σχέση, χρηματική μόνο άμοιβή, αποκλειστική άπασχόληση, έσωτερική σταδοδρομία.⁵³ Η πολυ σημαντική άποτίμηση της όρθολογικότητας της γραφειοκρατίας θα μās άπασχολήσει στο τελευταίο κεφάλαιο, άφιερωμένο στο πώς ο Βέμπερ βλέπει την δυτική ιστορία, στην άπομάγευση και τον έξορθολογισμό.

Είναι σημαντικό να κάμνουμε δύο διακρίσεις. Πρώτον, ο τύπος της κατά νόμον έξουσίας δεν περιορίζεται στην γραφειοκρατική έξουσία, καίτοι οι άλλες δυνατότητες στις διάφορες εκθέσεις του θέματος από τον Βέμπερ φαίνονται περιθωριακές: Η έκ περιτροπής, κληρωτή, εκλεγμένη διοίκηση, κοινοβούλια και έπίτροποι δεν παύουν να είναι κατά νόμον μη γραφειοκρατικές κυριαρχίες, γενικά «όλα τα είδη συναδελφικών σωμάτων έξουσίας και διοίκησης, καθ' όσον ή άρμοδιότητά τους στηρίζεται σε θεσπισμένους κανόνες» κι άσκούνται χωρίς άυθαιρεσία.⁵⁴ Δεύτερον, ή γραφειοκρατία δεν είναι αυτό πού έμεις όνομάζουμε κράτος δικαίου, κι άς καλλιεργείται ή σύγχυση αυτή σκοπίμως για λόγους πολιτικής έκμετάλλευσης του Βέμπερ. Όπως τονίζει ο Μπόμπιο, τό κράτος δικαίου άφήνει έλεύθερη την συλλογική δράση, ενώ ο Βέμπερ ξέρει καλά ότι ή αρχή της γραφειοκρατίας είναι ή κατάρτιση της δράσης αυτής, τό «σιδερένιο κλουβί» για τό όποιο μιλά στο τέλος του *Πνεύματος του καπιταλισμού*.⁵⁵

μιὰ ὄψη τῆς σκέψης του πὸν τονίζει ἢ μὴ ἰδεολογικὴ ἀνάγνωσή του σήμερα.⁵⁶

Τὸ μονοπώλιο τῆς νόμιμης βίας

Ἡ κυριαρχία ἢ ἐξουσία (Herrschaft), «ἢ ἐνδεχόμενη πιθανότητα νὰ βρεῖς ὑπακοὴ γιὰ μιὰ διαταγὴ ὀρισμένου περιεχομένου σὲ δεδομένα πρόσωπα»,⁵⁷ ἢ καὶ γιὰ μιὰ διαταγὴ ὁποιοῦδήποτε περιεχομένου,⁵⁸ εἶναι φαινόμενο καίριας σημασίας γιὰ νὰ κατανοηθεῖ ἡ κοινωνία. Ὑπερβαίνει τὴν πολιτικὴ ἐξουσία, γιὰ τὴν ὁποία κάναμε οὐσιαστικὰ λόγο ὡς ἐδῶ, καὶ ἀφορᾷ ἕναν σωρὸ ἄλλους τομεῖς τῆς ζωῆς. Ὁ νιτσεικὸς Βέμπερ γνωρίζει ἐξ ἴσου καλὰ μὲ τὸν ἐπίσης νιτσεικὸ Φουκῶ (M. Foucault, 1926-1984) ὅτι ἡ βούληση γιὰ δύναμη ὑπάρχει παντοῦ, ὅτι ἄρα ὑπάρχει μιὰ «μικροφυσικὴ τῆς ἐξουσίας», κατὰ τὸν εὐστοχο τίτλο πὸν μιὰ ἐλληνικὴ συλλογὴ ἄρθρων του δανεῖζεται ἀπὸ τὴν ἰταλικὴ ἀντίστοιχη.⁵⁹ Σὲ τούτῃ τὴν πληθώρα μορφῶν, ὡστόσο, διακρίνονται οὐσιαστικὰ δύο τύποι, πὸν εἶναι μᾶλλον δύο ὀριακὲς περιπτώσεις ἑνὸς φάσματος: *ἡ οἰκονομικὴ καὶ ἡ πολιτικὴ*, μιὰ πὸν δὲν μεσολαβεῖται ἀπὸ διαταγὴ ἀλλὰ ἀπὸ τὸ παιγνίδι *συμφερόντων*, ἢ ἄλλη πὸν ἴσα ἴσα συνοψίζεται στὴν *διαταγὴ*:

Πλαί σὲ πολυάριθμους ἄλλους δυνατοὺς τύπους, ὑπάρχουν δύο τύποι κυριαρχίας πὸν εἶναι ἐκ διαμέτρου (polar) ἀντίθετοι ὁ ἕνας μὲ τὸν ἄλλον. Ἀφ' ἑνός, ἡ κυριαρχία δυνάμει τῆς συγκυρίας συμφερόντων (Interessenkonstellation) (ιδίως δυνάμει μονοπωλιακῆς θέσης) καί, ἀφ' ἑτέρου, ἡ κυριαρχία δυνάμει αὐθεντίας (Autorität) (ἢ ἐξουσία νὰ διατάξεις καὶ τὸ καθῆκον νὰ ὑπακοῦς). Ὁ καθαρότερος τύπος τῆς πρώτης εἶναι ἡ μονοπωλιακὴ κυριαρχία στὴν ἀγορά, τῆς δευτέρας ἢ ἐξουσία τοῦ pater familias ἢ τοῦ ὑπηρεσιακὰ ἀνώτερου ἢ τοῦ ἡγεμόνα. Στὸν καθαρὸ τύπο, ἡ πρώτη ἐδράζεται μόνο σὲ [...] ἐπιρροὲς ἐπάνω στὸ τύποις «ἐλεύθερο» πράττειν τῶν κυριαρχούμενων, πὸν ἀκολουθεῖ μόνο τὸ δικό του συμφέρον, ἢ δευτέρη ἐδράζεται σὲ μιὰ δίχως ἄλλο ὑποχρέωση ὑποταγῆς, παραβλέποντας κάθε κίνητρο καὶ συμφέρον. Οἱ δύο ὀλισθαίνουν καὶ μεταβαίνουν ἢ μιὰ στὴν ἄλλη.⁶⁰

Πρόκειται γιὰ τυποποίηση ἄσχετη μὲ τὸν τρόπο νομιμοποίησης τῆς κυριαρχίας. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν εἶναι πρωτότυπη. Ἀπηχεῖ τὴν ἀντιπαράθεση ἐμπορίου καὶ πολέμου πὸν ἦταν δημοφιλῆς στὰ τέλη τοῦ 17^{οῦ} καὶ ἀρχῆς 18^{οῦ} αἰῶνα, μὲ κύριους ἀντιπροσώπους τὸν φιλελεύθερο Μπενζαμὲν Κονστὰν (B. Constant, 1767-1830)⁶¹ καὶ τὸν σοσιαλιστὴ Ἀνρί ντε Σαιν Σιμόν (H. de Saint Simon, 1760-1825).⁶² Παρ' ὅλες τὶς μεταβάσεις ἀπὸ τὸν ἕναν τύπο στὸν ἄλλο, δηλαδὴ παρὰ τὸ ὅτι ἡ κυριαρχία ἀποφέρει χρῆμα, ὅτι ὁ ἄρχων πλουτίζει, κι ἂς μὴν εἶναι αὐτὸ ἡ ἐξήγηση γιὰ τὴν ἀναζήτησιν τῆς ἐξουσίας, παρὰ τὸ ὅτι, ἀντίστροφα, ὁ δανειστὴς χάνει τὰ πολιτικὰ δικαιώματά του καὶ γίνεται δοῦλος (πρὶν ἀπὸ τὸν Σόλωνα) ἢ τὸ μονοπώλιο ἀποκτᾷ πολιτικὴ ἐξουσία, θεωρεῖ ὁ Βέμπερ ὅτι τὸ δίπολο εἶναι ἀπαραίτητο γιὰ τὴν κατανόηση τῶν πολιτικοκοινωνικῶν πραγμάτων: «Ὅλα εἶναι λοιπὸν κι ἐδῶ ὀλισθηρὰ καὶ ρευστά. Κι ὅμως θὰ πρέπει νὰ τηρήσουμε αὐστηρὰ τὴν αἰχμηρὴ ἐκ διαμέτρου ἀντίθεση (polare Gegensatzlichkeit)» ἀνάμεσα σὲ μιὰ «ἐκ τῶν πραγμάτων δύναμη» πὸν ἀναδύεται ἀπὸ συμβιβασμοὺς συμφερόντων κατὰ τὴν ἐμπορικὴ συναλλαγὴ, καὶ μιὰ «αὐταρχικὴ» ἢ «μὲ χαρακτῆρα αὐθεντίας ἐξουσία» (autoritäre Gewalt), πὸν σοῦ λέει τί νὰ κάμεις.⁶³

Σκοπὸς εἶναι, μὲ αὐτὴ τὴν διάκριση, νὰ καταλάβουμε πῶς ἡ κυριαρχία ἐπιδρᾷ στὴν διαμόρφωση κοινωνικῶν καὶ οἰκονομικῶν συνομαδώσεων, δίνοντάς τους μορφή, μιὰ ὀργάνωση, εἰδικὰ μιὰ ὀρθολογικὴ ὀργάνωση. Ἡ κυριαρχία μετατρέπει τὴν κοινότητα σὲ κοινωνία, κατὰ τὴν διάκριση πὸν ὁ Βέμπερ δανεῖζεται ἀπὸ τὸν Φέρντιναντ Ταϊννις (F. Tönnies, 1855-1936),⁶⁴ ἢ μορφοποιεῖ τοῦλάχιστον τὴν κοινότητα:

Σε ἐξαιρετικὰ πολλές περιπτώσεις ἡ κυριαρχία καὶ ὁ τρόπος ἄσκησής της εἶναι αὐτὸ ποὺ ἀντλεῖ πρῶτο ἕναν ὀρθολογικὸ ἐκκοινωνισμό ἀπὸ ἕνα ἄμορφο κοινοτικὸ πρᾶττειν, ἐνῶ σὲ ἄλλες περιπτώσεις, ὅπου δὲν ἰσχύει αὐτὸ, ἡ δομὴ τῆς κυριαρχίας καὶ τῆς ἐκδίπλωσής της δὲν παύει νὰ μορφοποιεῖ τὸ κοινοτικὸ πρᾶττειν.⁶⁵

Χωρὶς κυριαρχία, ἄλλωστε, δὲν θὰ εἶχε ἐξουσία ὁ γαιοκτήμονας, ὁ τσιφλικᾶς, οὔτε καὶ ὁ βιομήχανος, ἀφοῦ τὰ συμφέροντα ἀπὸ μόνονα τους δὲν ὑποχρεώνουν τὸ ἄτομο νὰ ὑπακούσει σὲ ἐντολές.

Ἡ ὑπαρξὴ «κυριαρχίας» εἶναι ἰδιαίτερος σημαντικὴ ἀκριβῶς γιὰ τὰ οικονομικῶς σημαντικότερα κοινωνικὰ μορφώματα τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ παρόντος: τῆς μὲν γαιοδεσποτείας, τῆς δὲ κεφαλαιοκρατικῆς μεγαλοεπιχείρησης.⁶⁶

Σὲ τί διαφέρουν τὰ δύο ἄκρα, ἡ οικονομικὴ κι ἡ πολιτικὴ ἐξουσία; Οὐσιαστικὰ ὡς πρὸς τὴν βία. Ἴδιον τῆς πολιτικοῦ τύπου κυριαρχίας εἶναι ἡ προσφυγὴ στὴν βία:

Ἡ ἰδιοποίησις ἀγαθῶν μέσῳ ἐλεύθερης, ἀμιγῶς ὀρθολογικῆς ἀνταλλαγῆς, εἶναι [...] ὡς ἔννοια τὸ ἐκ διαμέτρου ἀντίθετο (Gegenpol) τῆς ἰδιοποίησης ἀγαθῶν μέσῳ κατανακασμοῦ ὁποιοῦδήποτε εἶδους, πρὸ παντὸς τοῦ σωματικοῦ, ποὺ ἡ κεκανονισμένη ἄσκησίς του εἶναι συγκροτητικὴ εἰδικὰ τῆς πολιτικῆς κοινότητος.⁶⁷

Ὅχι πὼς δὲν ὑπάρχει βία κι ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά! Ἀπλῶς ἡ νοητικὴ καθαρὴτητα τῶν τύπων, κι ἀπὸ κοντὰ τὸ ὀρθολογικὰ ὀργανωμένο σύγχρονο κράτος, στὴν γενικὴ τάση του νὰ διακρίνει ὅ,τι δὲν συνδυάζεται καὶ νοητικά, ὅ,τι δὲν ἔχει ἐννοιολογικὴ συνάφεια, δὲν ταυτίζονται τὴν βία μὲ τὴν οικονομικὴ κυριαρχία μέσῳ συμφερόντων ἀλλὰ μὲ τὴν πολιτικὴ μέσῳ διαταγῶν, διατάξεων ἢ διαταγμάτων.

Σὲ αὐτὸ τὸ σημεῖο προκύπτει ὁ ὀρισμὸς τοῦ κράτους ὡς ἐπιτυχοῦς διεκδικητῆ τοῦ μονοπωλίου τῆς σωματικῆς βίας:

Ὅσα σήμερα θεωροῦμε πὼς ἀποτελοῦν βασικὲς λειτουργίες τοῦ κράτους: θέσπισις τοῦ δικαίου (νομοθετικὴ λειτουργία), προστασία τῆς προσωπικῆς ἀσφάλειας καὶ τῆς δημόσιας τάξης (ἀστυνομία), προστασία κεκτημένων δικαιωμάτων (δικαιοσύνη), θεραπεία ὑγειονομικῶν, παιδαγωγικῶν, κοινωνικοπολιτικῶν κι ἄλλων πολιτιστικῶν ἐνδιαφερόντων (οἱ διάφοροι κλάδοι τῆς διοίκησης), τέλος, ἀκόμη, ἡ ὀργανωμένη βίαιη προστασία πρὸς τὰ ἔξω (στρατιωτικὴ διοίκηση), τὸν πρῶτο καιρὸ ἢ δὲν ὑπάρχουν διόλου ἢ δὲν ὑπάρχουν ἐν εἴδει ὀρθολογικῶν διατάξεων, μόνον ὡς ἄμορφη εὐκαιριακὴ κοινότητα, ἢ μοιράζονται σὲ ἐντελῶς διαφορετικὲς κοινότητες: οἶκο, φατρία, σύνδεσμο γειτονίας, ἀγοραία κοινότητα, κι ἀπὸ κοντὰ σὲ ἐντελῶς ἐλεύθερους συνεταιρισμούς. [...] Δὲν μπορεῖς νὰ περιλάβεις ὡς κατηγορηματικὰ σὲ μιὰ γενικὴ ἔννοια πολιτικῆς κοινότητος οὔτε κἂν τὴν διασφάλισις τῆς ἐσωτερικῆς εἰρήνης.⁶⁸

Κανένας σκοπὸς δὲν προσιδιάζει στὸ κράτος. Μόνον ἕνα μέσον: ἡ σωματικὴ βία.

Ἀπὸ τὴν σκοπιὰ τῆς κοινωνιολογικῆς θεώρησης ἕνας «πολιτικὸς» σύνδεσμος, ἰδίως δὲ ἕνα «κράτος», δὲν ὀρίζεται ἀπὸ τὸ περιεχόμενο τοῦ τί κάμνει. Δὲν ὑπάρχει σχεδὸν κανένα ἔργο ποὺ νὰ μὴν ἔχει ἀναλάβει κάποιος ἕνας πολιτικὸς σύνδεσμος, οὔτε, ἀφ' ἑτέρου, κανένα ἔργο ποὺ νὰ μπορεῖ κανεὶς νὰ πεῖ ὅτι προσιδιάζε σὲ κάθε ἐποχῇ, ἐντελῶς, ὅτι προσιδιάζε πάντα ἀποκλειστικὰ σὲ ἐκείνους τοὺς συνδέσμους ποὺ χαρακτηρίζουμε ὡς πολιτικούς, σήμερα ὡς κράτη, ἢ ὑπῆρξαν ἱστορικὰ προπλάσματα τοῦ νεώτερου κράτους. Μπορεῖ κανεὶς νὰ ὀρίσει τὸ νεώτερο κράτος τελικὰ μόνον ἀπὸ ἕνα εἰδικὸ μέσον, τὸ ὁποῖο προσιδιάζει σὲ αὐτὸ, ὅπως καὶ σὲ κάθε πολιτικὸ σύνδεσμο, αὐτὸ τῆς σωματικῆς βίας.⁶⁹

Αὐτὸ εἶναι βασικὰ ἔκφρασις τῆς ἔννοιας –τοῦ ιδεότυπου– τοῦ κράτους:

Κράτος θὰ λέμε ἕναν πολιτικό θεσμό *προώθησης διοικητικῶν ὑποθέσεων* [*Anstaltsbetrieb: ἰδρυματική ἐπιχείρηση*] ἐὰν καὶ ἐφ' ὅσον τὸ διοικητικό του ἐπιτελεῖ ἀξιῶναι ἐπιτυχῶς τὸ *μονοπώλιο νόμιμου* σωματικοῦ καταναγκασμοῦ γιὰ τὴν διεκπεραίωση διατάξεων». ⁷⁰
Κράτος εἶναι ἐκείνη ἡ ἀνθρώπινη κοινότητα ποὺ σὲ μιὰ ὀρισμένη περιοχὴ [...] διεκδικεῖ (μὲ ἐπιτυχία) γιὰ τὸν ἑαυτό της τὸ μονοπώλιο νόμιμης σωματικῆς βίας. ⁷¹

Ἀλλὰ μόνο τὸ νεώτερο κράτος συμπίπτει μὲ τὴν ἔννοιάν του αὐτή, σὲ ἀντίθεση μὲ ὅλες τὶς προηγούμενες πολιτικὲς συνομαδώσεις, ποὺ γι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγο δὲν ἦσαν κράτη, ἢ ἦσαν κράτη μόνο σχετικὰ, ἀκριβῶς στὸ μέτρο ποὺ συγκέντρωναν στὰ χέρια τους τὴν μόνη νόμιμη χρῆση σωματικῆς βίας:

Συνιστᾷ εἰδοποιὸ γνῶρισμα τοῦ παρόντος ὅτι προσδίδουμε σὲ ὅλους τοὺς ἄλλους συνδέσμους ἢ καθέκαστα ἄτομα τὸ δικαίωμα στὴν σωματικὴ βία μόνο στὸ μέτρο ποὺ τοὺς τὸ ἐπιτρέπει τὸ κράτος. ⁷²

Προῖόν τῆς ἐξέλιξης εἶναι μόνον ἡ μονοπώληση τῆς νόμιμης βίας ἀπὸ τὸν πολιτικό ἐδαφικὸ σύνδεσμο καὶ ὁ ὀρθολογικὸς ἐκκοινωνισμὸς ποὺ τὸν μετατρέπει σὲ θέσμια τάξη [*anstaltsmäßigen Ordnung: ἰδρυματικοῦ τύπου διάταξη*]. ⁷³

Ἐναρκτήριο λάκτισμα στὴν ἀνάπτυξη τοῦ νεώτερου κράτους εἶναι παντοῦ ἢ ἀπὸ μέρους τοῦ ἡγεμόνα δρομολόγησις τῆς ἀπαλλοτριώσεως τῶν αὐτοδύναμων, «ἰδιωτικῶν» φορέων διοικητικῆς δύναμης ποὺ βρίσκονται δίπλα του. [...] Ἡ ὅλη διαδικασία ἀντιστοιχεῖ ἐξ ὀλοκλήρου στὴν ἀνάπτυξη τῆς κεφαλαιοκρατικῆς ἐπιχείρησις διαμέσου τῆς σταδιακῆς ἀπαλλοτριώσεως τῶν αὐτοτελῶν παραγωγῶν. [...] Πρέπει λοιπὸν νὰ διαπιστώσουμε τὸ ἐξῆς καθαρὰ ἐννοιολογικὸ, ὅτι τὸ νεώτερο κράτος εἶναι ἕνας θέσμιος σύνδεσμος κυριαρχίας [*anstaltsmäßiger Herrschaftsverband: ἰδρυματικοῦ τύπου σύνδεσμος ἐξουσίας*] ποὺ ἐπεδίωξε μὲ ἐπιτυχία νὰ μονοπωλήσει τὴν νόμιμη σωματικὴ βία ὡς μέσον τῆς κυριαρχίας στὸ ἐσωτερικὸ μιᾶς περιοχῆς, καὶ μ' αὐτὸ τὸν σκοπὸ ἔχει συγκεντρώσει τὰ ἐμπράγματα ἐπιχειρησιακὰ μέσα στὰ χέρια τῶν ἡγετῶν του, ἔχει δὲ ἀπαλλοτριώσει ὅλους ἀνεξαιρέτως τοὺς αὐτόκλητους συντεχνιακοὺς (*ständischen*) λειτουργοὺς, ποὺ πρωτότερα διέθεταν αὐτὰ τὰ μέσα αὐτοδικαίως, τοποθετώντας στὴν θέση τους τὸν ἑαυτό του ὡς πρὸς τὴν ἀνώτατη κορυφωσὴ του (*in seiner höchsten Spitze*). ⁷⁴

Αὐτὴ τώρα ἡ μονοπώληση τῆς σωματικῆς βίας ἀπὸ μέρους τῆς πολιτικῆς κυριαρχίας ὠφελεῖ τὴν ἄλλη μορφή κυριαρχίας, λύνει τὰ χέρια στὴν οἰκονομικὴ κυριαρχία ποὺ πιά μπορεῖ νὰ λάβει κι αὐτὴ τὴν ἀνεπτυγμένη καὶ ὀρθολογικὴ μορφή της, δηλαδὴ τὴν κεφαλαιοκρατικὴ:

Ἡ καθολικὴ κυριαρχία τοῦ *ἀγοραίου* ἐκκοινωνισμοῦ ἀπαιτεῖ, ἀφ' ἑνός, μιὰ λειτουργία τοῦ δικαίου ποὺ νὰ μπορεῖ νὰ ὑπολογισθεῖ βάσει ὀρθολογικῶν κανόνων. Ἀφ' ἑτέρου δέ, ἡ διάδοσις τῆς ἀγορᾶς εὐνοεῖ, [...] δυνάμει ἐγγενῶν συνεπειῶν της, τὴν μονοπώληση καὶ τὸν διακανονισμὸ κάθε «νόμιμης» ἐξουσίας καταναγκασμοῦ ἀπὸ ἕναν καθολικὸ θεσμὸ καταναγκασμοῦ (*Zwangsanstalt*) χάρις στὴν διάλυση ὅλων τῶν ἐπιμέρους, συντεχνιακῶν (*ständischen*) ἢ ἄλλων, μορφωμάτων καταναγκασμοῦ, ποὺ ἐρεΐδονταν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σὲ οἰκονομικὰ μονοπώλια. ⁷⁵

Οἱ δύο μορφὲς κυριαρχίας ἀκολουθοῦν τὴν ἴδια συγκεντρωτικὴ τῆς κυριαρχίας πορεία. Ἡ οἰκονομικὴ κεφαλαιοκρατικὴ ἐξουσία ἀπαλλοτριώνει τοὺς ἀγρότες, μὲ τὶς γνωστὰς «περιφράξεις», ἢ πολιτικὴ κυριαρχία τοῦ νεώτερου κράτους ἀπαλλοτριώνει τοὺς τοπικοὺς ἄρχοντες, καταργεῖ συντεχνιακὲς ἀντεξουσίες καὶ γενικὰ παραμερίζει ὅ,τι δὲν ἀφήνει τὸ κράτος νᾶναι κράτος, δηλαδὴ ἐπιβάλλει τὴν ἐθνικὴ ἰσχὺ τοῦ ἴδιου νόμου, ὅπως διαπιστώνει ὁ Ἔγκελσος διαβάζοντας τὸν Μακιαβέλλι καὶ τὴν προτροπὴ του νὰ ἐξοντωθοῦν οἱ τοπικοὶ ἄρχοντες, ὄπλαρχηγοί, φεουδάρχες κ.λπ. ⁷⁶

Ἐδῶ σταματᾷ ὁμως ὁ παραλληλισμὸς. Διότι ὁ ἀπαλλοτριωμένος ἀγρότης, τὸ θέμα

του Μάρξ, βλέπει την κατάστασή του να επιδεινώνεται σφόδρα όταν γίνεται εργάτης. Ένώ ο άστος που χάνει την πολιτική άμεση εξουσία κερδίζει μια μορφή εξουσίας που αρμόζει στην δική του μορφή οικονομίας. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο πολιτειολόγος Μπερτράν ντε Ζουβενέλ (B. de Jouvenel, 1903-1987), στοχαστής με άριστοκρατικά φρονήματα (που εκφράσθηκαν σε φασιστική στράτευση πριν και κατά την Κατοχή, και σε υπερφιλελεύθερη στράτευση, μαζί με τον Χάγιεκ, μετά την Κατοχή), βλέπει το νεώτερο κράτος μόνον ως αυξημένη κυριαρχία, σφετερισμό των επίμερους εξουσιών, όχι ως υπερασπιστή της ελευθερίας ως ισονομίας.⁷⁷

Η συγκεντρωτική εξουσία του νεώτερου κράτους *συμβαδίζει* με την εξουσία της ελεύθερης αγοράς. Αυτή είναι ή υπό τους όρους του Βέμπερ έρμηνεία του γεγονότος που στον Μάρξ εκφράζεται ως το γεγονός ότι ή κυριαρχία της άστικής τάξης άπαιτεί ένα χωριστό από την κοινωνία κράτος.

1. R. Aron, *Les étapes de la pensée sociologique*, Gallimard, Παρίσι 1967, σ. 559· P. Αρόν, *Η εξέλιξη της κοινωνιολογικής σκέψης*, Γνώση, Αθήνα 1984, 2 τ.
2. N. Bobbio, «La teoria dello stato e del potere», εις τὸ Pietro Rossi (έπ.), *Max Weber e l'analisi del mondo moderno*, Einaudi, Τορίνο 1981, σ. 215-246, τώρα στὸ N.B., *Teoria Generale della Politica*, έπ. M. Bovero, Einaudi, Τορίνο 1999, σ. 70-97, έδῶ σ. 80.
3. *WG*, 122.
4. *Ό.π.*
5. M. Weber «Die drei reinen Typen der legitimen Herrschaft», *Politische Jahrbücher* 187 (1922), σ. 1-12, έδῶ σ. 1· «Οἱ τρεῖς καθαροὶ τύποι τῆς νόμιμης εξουσίας», εις *Οἰκονομία καὶ κοινωνία. Ε' τόμος: Κοινωνιολογία τῆς εξουσίας*, Σαββάλας, Αθήνα 2009, σ. 401-416.
6. *PB*, 5.
7. Βλ. *WG*, 142 κ.έ.: Die Veralltäglicung des Charisma.
8. *MEW* 16, 98.
9. *Ό.π.*
10. *PB*, 6.
11. Rousseau, *Du contrat social*, ό.π., σ. 383-384. N. Machiavelli, *Il principe e altre opere politiche*, ό.π., σ. 140· βλ. *Έργα*, ό.π., τ. Α', σ. 319.
12. *WG*, 549-550.
13. *WG*, 130, 3. § 6.
14. *WG*, 131, § 7.
15. *WG*, 130, 3. § 6.
16. *WG*, 131.
17. *WG*, 131-132.
18. *WG*, 132, zu b.
19. *WG*, 133-134, § 7, # 1-2.
20. *WG*, 136-137, § 9.
21. *WG*, 137, § 9 a. # 1. a.
22. *WG*, 139, § 9 a, # 2. d.
23. Όπως λέει ό Fleischmann, «De Weber à Nietzsche», ό.π.
24. Όπως λέει ό Giddens, *Politics and Sociology in the Thought of Max Weber*, ό.π., μτφ., σ. 53.
25. Fr. von Hayek, *The Road to Serfdom*, Routledge, Λονδίνο 1944
26. Θ. Κονιαβίτης, *Πλουραλισμός στην κοινωνιολογία. Μεθοδολογική προσέγγιση*, τ. Α', Όδυσσεάς, Αθήνα 1993, σ. 397.
27. *WG*, 140, 4. § 10.
28. *WG*, 141-142, # 3.
29. *WG*, 142, # 5.
30. Ph. Raynaud, *Max Weber et les dilemmes de la raison moderne*, PUF, Παρίσι 1987, σ. 145 κ.έ.
31. Μ. Κυπραῖος, «Εἰσαγωγή στὸν Μὰξ Βέμπερ», εις Μ. Β., *Η πολιτική ὡς ἐπάγγελμα*, Παπαζήσης, Αθήνα 2¹987, σ. 62, 64, 69.
32. *WG*, 143.
33. *WG*, 144.
34. *WG*, 148, 6. § 12 b.
35. *WG*, 154, § 13.
36. *WG*, 156, 7. § 14.
37. Herrschaftsfremde Umdeutung (*WG*, 155), antiautoritäre Umdeutung (*WG*, 157), βλ. «Die drei Typen der legitimen Herrschaft», ό.π., σ. 12.
38. *WG*, 157.
39. *Ό.π.*
40. *WG*, 158.
41. *WG*, 156, # 1.
42. *WG*, 157, # 1.
43. *WG*, 124, § 2, # 1.
44. *WG*, 125, § 3, # 5.
45. *WG*, 124, 2.
46. *WG*, 125, § 3, # 1-4.

47. G. Steiner, *The Death of Tragedy*, 1961· *La mort de la tragédie*, γαλλ. μτφ. 1965, Gallimard, σειρά «Folio», Παρίσι 1993.
48. *WG*, 125-126, § 3, # 5, 1-6.
49. Πρβλ. *WG*, 815· από *Wirtschaftsgeschichte*, Mohr, Τυβίγγη 1923, ²1924.
50. *PB*, 8· *WG*, 823-824.
51. *WG*, 127, § 4, # 9.
52. *WG*, 126, § 3, # 5, 6-8.
53. *WG*, 126-127, § 4.
54. *Drei Typen der legitimen Herrschaft*, ὁ.π., σ. 3.
55. Bobbio, «La teoria dello stato e del potere», ὁ.π., σ. 90.
56. Βλ. Γ. Λαγουμιτζή, «Ο Μάξ Βέμπερ και τὸ "σιδερένιο κλουβί" τοῦ ὀρθολογισμοῦ», εἰς Ν. Τάτσης (ἐπ.), *Μάξ Βέμπερ. Ἑρμηνευτικὰ κείμενα*, Ὀδυσσεύς, Ἀθήνα 1998, σ. 77-88· Ἄντ. Μακρυδημήτρης, «Ὁργάνωση καὶ ἐξουσία», εἰς Ν. Τάτσης (ἐπ.), ὁ.π., σ. 102-124.
57. *WG*, 28, § 16.
58. *WG*, 122, § 1.
59. Μ. Φουκώ, *Ἡ μικροφυσικὴ τῆς ἐξουσίας*, Ὑψίλον, Ἀθήνα 1991.
60. *WG*, 542.
61. B. Constant, *De l'esprit de conquête et de l'usurpation*, 1814, εἰς τ. ἰδ., *De la liberté des modernes*, LGF, Παρίσι 1980, σ. 118-119· Μπ. Κονστάν, *Περὶ ἐλευθερίας καὶ ἐλευθεριῶν*, μερικὴ μτφ. Ζήτρος, Θεσσαλονίκη 2000.
62. H. de Saint Simon, *L'organisateur, Œuvres complètes*, Anthropos, Παρίσι 1966, τ. 2, σ. 80.
63. *WG*, 543-544.
64. F. Tönnies, *Gemeinschaft und Gesellschaft*, 1887, ²1912, ⁸1935, WBG, Δαρμστάτη 2005.
65. *WG*, 541.
66. Ὁ.π.
67. *WG*, 385.
68. *WG*, 516-517.
69. *WG*, 821-822· πρβλ. *PB*, 3-4· *Theorie der Stufen und Richtungen religiöser Weltablehnung. Zwischenbetrachtung*, *RS I*, 547· μτφ. *Θεωρία τῆς θρησκευτικῆς ἀρνησικοσμίας. Ἐνδιάμεση παρατήρηση*, Σαββάλας, Ἀθήνα, 2004.
70. *WG*, 29, § 17.
71. *PB*, 4.
72. Ὁ.π.
73. *WG*, 516.
74. *WG*, 824, πρβλ. σ. 183.
75. *WG*, 198.
76. G.W.F. Hegel, *Jenaer Systementwürfe III, Gesammelte Werke*, τ. 8, Meiner, Ἄμβουργο 1976, σ. 258 κ.έ.
77. B. de Jouvenel, *Du pouvoir*, 1945, Hachette, σειρά «Pluriel», Παρίσι 1972.